3 1761 06188623 0

АНТІН
КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ

ДРУГА ЧИТАНКА

ДЛЯ ДРУГОГО РОКУ НАУКИ
В ЄДИНІЙ ШКОЛІ

ВИДАВНИЦТВО „ЧАЙКА"

PG
3825
K77
1922
c. 1
ROBARTS

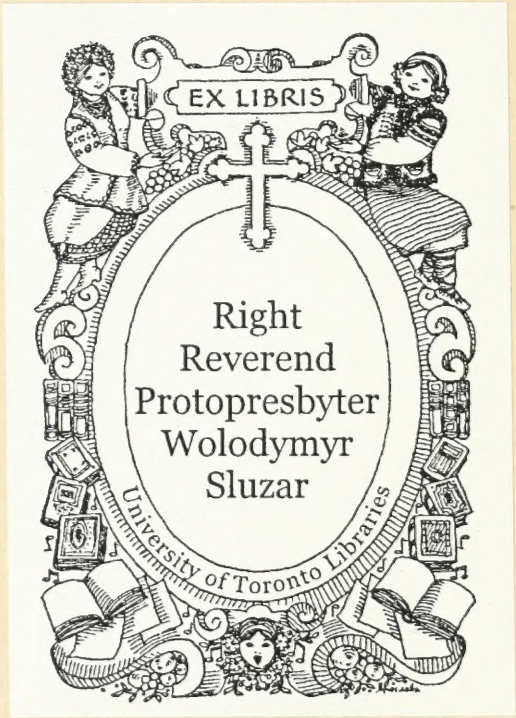
EX LIBRIS
Right
Reverend
Protopresbyter
Wolodymyr
Sluzar
University of Toronto Libraries

60

Антін Крушельницький

Друга читанка

для другого року науки в Єдиній школі; для другої кляси молодшої основної школи; для другої кляси народної школи.

На основі первісного рукопису
А. Крушельницького і Б. Лепкого.

„ЗЕМЛЯ“
Українське Акційне Видавниче Товариство
Київ - Відень - Львів
Головний склад:
WIEN, 9. Bez., Alserstrasse 32.
Київ · Відень · Львів.

„Чайка“
Українське Акційне Видавниче Товариство.

Малюнки:

Олени Кульчицької і Франца Пляхи.

LIBRARY
OCT 1 5 2004
UNIVERSITY OF TORONTO

Printed in Austria
Всі права застережено.
Copyright 1922, „Tschajka“, Wien.

1. Ранок.

Діти! Вставайте! Вже сонце давно дивиться в ваше вікно!

Пташки співають. Вже бджілка з квіток пильно збірає медок.

Бджілці поживу дав Бог у квітках, вам у науці, в книжках.

Діти! Вставайте! Вже сонце давно дивиться в ваше вікно!

2. Раннім ранком.

Мій Боже! Дякую Тобі
За сон спокійний серед ночи.
І дякую, що дав мені
Розкрити раннім ранком очі.

3. Василь іде до школи.

Василь, невеличкий гуцулик, був дуже радий.

Тато сказали: „Сьогодня підемо, Василю, до школи.“

Мама дали Василеві чисту сорочку, вишивану червоною й чорною заполоччю.

Василь побіг до потока і скупався. Надяг білу сорочку і взяв новий капелюх. Ще рано було, як він налагодився до школи.

Василь мешкав високо на горі. Вийшли обидва з татом із хати і почали сходити в долину до річки. Ішли стежкою через зелені левади.

Перелетів їм дорогу дятел. Він визбірав поживу на вільсі й хотів сісти на березку. Побачив Василя і привітав його голосним торохтінням. Василь чув виразно, як дятел питав його: „Куди йдеш, Василю?“

„Іду знов до школи“, — відповів Василь.

Пішли далі. Василь побачив високо на ялинці білку. Дивилася на нього стрівоженими очима. Хотіла вже розгойдатися і скочити на сусідню ялинку: з дерева на дерево і буде в густому лісі.

І Василь уже мав охоту привітати білку, як то він звичайно робив. Хотів підбігти до неї й сполохати

її. Дуже любив дивитися, як вона скаче по гильках дерев.

Але нагадав собі, що нема коли бавитися з нею. Сказав до неї: „Бувай здорова! Я йду до школи.“

Білочка зрозуміла його. Замісць утікати, присунулася на найнижчу гильку. Сіла на задні лапочки, а передніми прощалася з Василем: „Бувай здоров, козаче!“ Вона знала, що він не буде вже більше полохати її.

Василь пішов скоренько за татом. Сходили вже до річки. Побачили школу, що стояла над річкою, біля церкви.

4. Білка.

Вовк лежав під деревом і спав. Білка стрибала по дереві і впала на вовка. Прокинувся вовк і хотів її ззісти. Але білка почала просити:

„Пусти мене!“

Вовк сказав:

„Добре. Я пущу тебе, тільки ти скажи мені, чого ви, білки, такі веселі? Мені завсігди нудно, а ви все там угорі граєтесь і стрибаєте!“

Білка відказала:

„Спершу пусти на дерево, тоді й скажу. А то я боюся тебе.“

Вовк не був голодний і пустив. Білка скочила на дерево і промовила:

„Тобі тому нудно, що ти злий. Тобі злість серце палить. А ми веселі, бо нам ніколи не хочеться робити зла.“

5. Ведмідь і бджоли.

„Стук! стук!...“
„А хто там?“
„Я, ведмідь.“
„По що?“
„По мед.“
„Ми, бджоли, меду не продаєм ніколи.“
„Як ні, то візьму так! Дивіться, який в мене кулак!“

І не чекаючи, поки попросять, гість всунув до вулика язика і їсть.

Та ще й не розсмакував гаразд, аж ось — як його бджоли не обсядуть! Ця тне спереду, друга ззаду, а та у ніс жалить, ще инша в уха — втікав ведмідь щодуху. А бджоли за ним:

„Ведмедю, стій! Правда, що добрий мед?“
„Що з того, та не мій!“

6. Рідня.

Батько й мати — то мої рідні. Вони одягають мене, годують, добра навчають. Я люблю свою маму, бо вона добра для мене, пестить мене і голубить. І батька дуже люблю. Що скаже робити — всі слухають його.

Батько є в нашій хаті голова семї.

Маю також трьох братів і дві сестри. Найстарший брат — Іван. А Дмитрусь — це наш наймолодший братік. Обидві мої сестри, Калина й Олена, старші від мене.

Іван помагає татові в господарстві. Калина ходить що-дня до міста з молоком та городиною.

Олена працює з мамою в хаті, а Дмитрик пасе на вигоні гуси.

Дідусь і бабуся живуть окремо в своїй старенькій хатинці. Дідусь кажуть, що будуть посилати мене до великих шкіл у місті. Дай, Боже, ще довгого віку дідусеві й бабуні!

7. Тато і мама.

Як мені вас не любити, тату рідний, нене? Та-ж ви мене згодували, дбаєте про мене.

Та-ж ви мене згодували власними руками. Ой, нема то нігде в світі, як в тата і мами.

Тато розуму навчає, мама приголубить. Ніхто мене так на світі, як вони, не любить.

8. Бабуся.

Не складає рук бабуся, сорочка пере ввесь вік, хоч недавно їй минувся сімдесять і шостий рік.

Щоб добути скибку хліба, не спочине, не зітхне. Вічно в руху, ніби риба. У ряди-годи здріємо.

9. Дідусь.

Під горою, між вербами та над водою біленька хаточка. Сидить похилений та сивий дід коло хатиночки. Він бавить гарнесеньке та кучеряве своє маленькеє внуча.

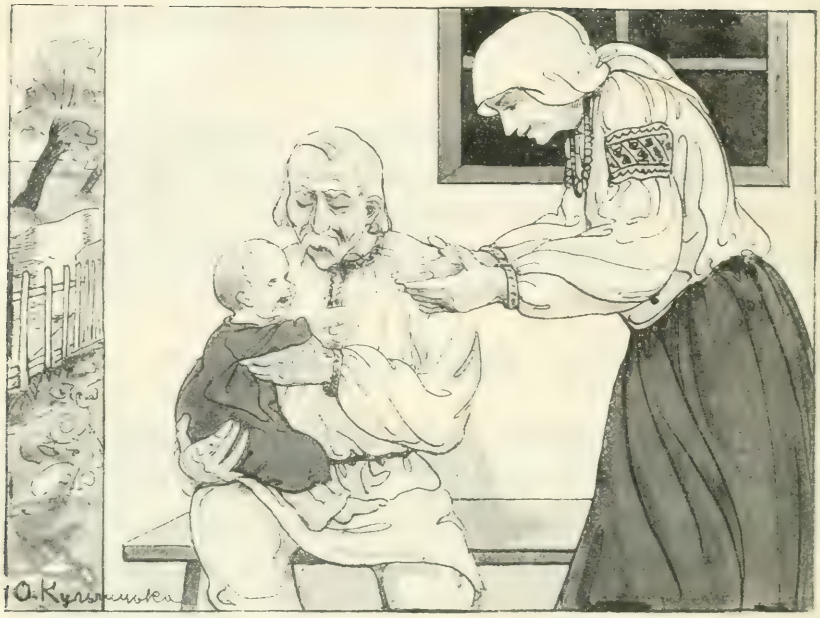

Вийшла з хати веселая, сміючись, мати. Цілує діда і дитя — аж тричі весело цілує. Прийма на руки і годує і спать несе. А дід сидить і усміхається.

І нищечком старий читає, перехрестившись, „Отче наш“.

Крізь верби сонечко ще сяє і тихо гасне. День погас, і все спочило. Сивий в хату і сам пішов одпочивати.

10. Мати і дитинка.

У садочку в холодочку добра мати молода возить донечку в візочку, возить звільна і гойда.

До візочка заглядають материні очі чулі, а уста тихенько шепчуть: „Люлі-люлі, люлі-люлі“.

11. Рідна хата.

Чисті двері і віконця. Повно світла, повно сонця. Скриня цвяхами оббита і скатеркою накрита. А на скрині хліб і сіль — із наших піль, з родючих піль.

12. Сонце та повітря.

Тараско мешкав недалеко від млина. Він любив забігати до старого мірошника Данила і пересижувати там не раз довгі години. Данило оповідав йому цікаві казки про велитнів, про Котигорошка, про зміїв та инші. Дуже любив Тараско старого діда Данила.

Тільки не раз дивиться на мірошника й думає: чому він такий блідий на лиці? Чого він так кахикає раз-по-раз?

Поспитав якось про це свого тата.

А тато каже:

„Бачиш, сину, Данило сидить все своє життя у млині. Як божий день, він не показується на сонце. А глянь-но ти на свої руки. Дивися на мої руки і лице! Правда, які чорні?“

„А в діда Данила такі білі руки,“ мовить Тараско.

„Сам ти кажеш, що дід Данило кахикає. Правда? Він не дуже то й здоровий. Хто працює на сонці, на дворі, в полі, в лісі, той мусить бути здоровий. Сонце і свіже повітря скріпляє його сили. А хто сидить у порохах, як Данило, той не має здоровля.“

13. Наш котик і Бровко.

А наш котик — волоцюга. Ні товариша, ні друга. Любить сам собі ходити, миші й горобці ловити. Нишком-тишком біля плота, бо не любить страх болота.

Бровко иншу вдачу має. Все товариства шукає. Чи у поле, чи на лови, до товариства готовий. Їдуть в місто.

„Гав, гав, гав!“ — Бровко перший поскакав.

14. Коні.

Коні, наші сиві коні, чи у стайні на припоні, чи при плузі, чи при возі, при роботі, чи в дорозі — все ви гарні, все ви чисті, і прудкі, не норовисті.

І за те ви, коні наші, дістаєте сіна й паші, ще й вівса у жолобець. Та й смачний, смачний вівсець! Чешуть, заплітають коси, пасти вас ведуть на роси.

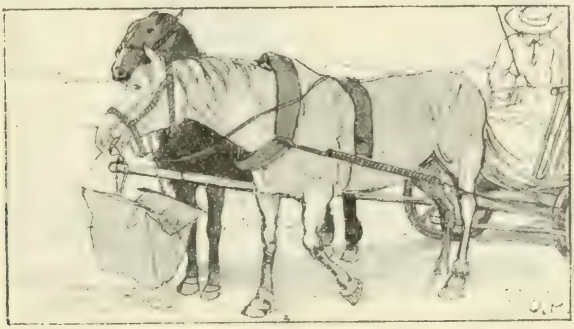

А як випаде війна, в стайні коника нема. Він од рана і до рана, носить вітром свого пана.

Коні наші вірні друзі і у щасті і у тузі.

15. Корова.

Корівонька, щоб здорова, не хоробра, не відважна, але тиха і поважна. В господарстві дуже важна.

Ходить вільно і спокійно. Що-дня ляже біля тину й ремиґає без упину. Молоком кормить родину.

16. Кози й вівці.

Кози й вівці — то дрібнота. Їм до забавок охота. Почекайте. Ось пастух.

Гляньте-но, який батіг! Як не крикне:

„Гей-же, вівці! Що? Не чули? Я-ж казав вам: „А не лізьте в чуже збіжжя! Вже забули?“

17. Наші мишки.

Подивіться біля діжки дві цікаві сірі мишки. Ще й маленькі мишенята.

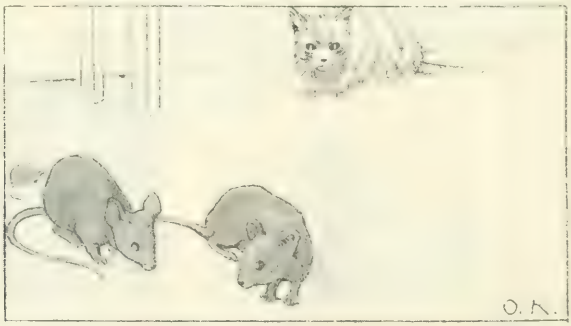

Але з них нам тільки втрата. Бо добра з мишей немає. І це котик добре знає . . . І давно він їх уже біля печи стереже.

18. Господарство.

Не мав добрий чоловік та із чого жити. Мусів собі курочку купити.

А курочка по сінечках: „Куд-кудах, куд-кудах!“

Не мав добрий чоловік та із чого жити. Мусів собі качечку й гусочку купити.

А гусочка: „Ґе, ґе, ґе!“ А качечка: „Ках, ках, ках!“ А курочка по сінечках: „Куд-кудах, куд-кудах!“

Не мав добрий чоловік та із чого жити. Мусів собі овечечку й кізоньку та корівку купити.

А корівка — рику, рику. А кізонька стрику-брику. А овечка: „Бе, бе, бе!“ А гусочка: „Ґе, ґе, ґе!“ А качечка: „Ках, ках, ках!“ А курочка по сінечках: „Куд-кудах, куд-кудах!“

Не мав добрий чоловік та із чого жити. Мусів собі ще й песика й котика купити.

А котичок: „Няв, няв, няв!“ А той песик: „Гав, гав, гав!“ А корівка — рику, рику. А кізонька стрику-брику. А овечка: „Бе, бе, бе!“ А гусочка: „Ґе, ґе, ґе!“ А качечка: „Ках, ках, ках!“ А курочка по сінечках: „Куд-кудах, куд-кудах!“

19. Котик.

Жив собі чоловік, і у нього було три сини. От умер батько, зосталася їм худоба: млин, і хліб, і кіт.

„Нум, — кажуть, — ділитися.“

„Нум!“

От і поділились. Старший узяв собі млин, середущий хліб, а найменшому кота дали:

„Ти, — кажуть, — малий, тобі небагато треба!“

От він — нічого вже робити — лежить на печі, та давай плакати. А кіт лежить на комині та й каже:

„Пане мій милий, пане мій любий, чого ти плачеш?“

„Як-же, — каже, — мені не плакати, що тільки один ти мені достався . . . А що мені з тебе?“

А кіт і каже:

„Не плач, дай мені мішок, — я піду, хліба достану тобі і собі.“

Узяв кіт мішок, набрав капустяного листя, пішов у хлів та й положив, де кролі водились; а сам сів, стереже.

То це прийде кролик, улізе в мішок, а кіт тоді з-за куща, та мішок завязав і поніс до царя.

„Кланяється, — каже, — пан Запічанський, — прислав подарунок.“

То царь подякує гарно і звелить насипати у мішок хліба і грошей дасть.

От котик принесе зерно, змелють у братовім млині — і є їм що їсти.

Середущий брат якось і довідався, що котик у його хліві кролів ловить, та й каже:

„Слухай, брате, не пускай свого кота в хлів, а то — тільки його й бачив! Погана звірюка, половину кролів видавив.“

Пан Запічанський лежить на печі та й плаче. А котик і підглядів:

„Пане мій любий, пане мій милий! Чого ти плачеш?“

„Як-же мені не плакати, — каже, — коли так і так: казав брат, що він тебе убє, щоб кролів не ловив у його хліві.“

„Не плач! — каже. — Усе гаразд буде!“

От котик і довідався, що царь з дочкою гулятиме біля річки. Прибігає додому та й каже:

„Пане мій милий, пане мій любий, ходім до річки!“

„Чого?“

„Та ходім! Тобі не знати, чого, а ходім! Та роби, — каже, — те, що я тобі скажу. Буде добре тобі і мені.“

От і пішли. Ходять по-над річкою. Коли дивляться — і царь уже йде з дочкою. Котик і каже:

„Пане мій милий, пане мій любий, скидай сорочку та скакай у воду і кричи: рятуйте, хто в Бога вірує!“

Він сорочку з себе та в воду.

„Рятуйте! — кричить. — Рятуйте, хто в Бога вірує!“

Царь і почув. А кіт підбігає та й каже:

„То пана Запічанського розбійники обідрали і у воду вкинули. Не дай йому загинути!“

„Ой лишенько! — каже царівна, — це того пана Запічанського, що нам кроликів прислав?“

„Того самого!“ — каже кіт.

Царь зараз гукнув... Тут назбігалось народу, рибалок, невід закинули і витягли.

Царівна просить у батька:

„Візьміть, — каже, — тату, пана Запічанського у палац, адже він такий добрий і кроликів нам прислав!“

Царь взяв його. Одягли, причепурили... От царівні він так уподобався, що й поженили їх через кільки там часу.

І панові добре, і котикові добре.

20. Вовк та коні.

Біжить голодний вовк. Вовки бувають все голодні. Аж гляне — коні на стерні пасуться, та ситі такі, що вовкові свічки в очах з утіхи стали.

Прийшов.

„Здорові нам були! Що? Може-б ви продали мені одно мале лоша. По світі я блукаю, товариша не маю. Страх, як стужилася душа!“

А коні кажуть:

„Що-ж, бери! От хоч би перше з краю. Тільки памятай — не роздери!“

„Я? . . . Адже-ж я розум маю. Таке маленьке — хто чував? Візьму його з собою, буду що-днини годувати, водою напувати. Скажіть, яка йому ціна? Коли-б хоч не висока!“

А з рота вже тече піна та й искри скачуть з ока.

Коні-ж йому:

„У нас звичай, що ціни є прибиті на задньому копиті. Коли цікавий — прочитай.“

Вовк наблизився, кінь підніс копито та як не вструже дурного вовка просто в ніс, як не поправить!

„Друже! Ой-ой! Стривай! Не вмію я таких чисел читати!“

Та говори йому! Ая! Кінь не дурний чекати. Рванувся з місця і помчав з лошатком манівцями.

А вовк лишився і став, плачучи, зуби збірати.

21. Наша хата в землі.

Тато були на війні. За той час вороже військо спалило наше село. Згоріла й наша хата. Ми жили з мамою в зімнику, в ямі, яку ми викопали собі в землі. Накрили її хворостом і мохом та присипали землею. Свою землянку ми вистелили мохом і на тому спали.

Дуже ми мучилися в оцій нашій хаті. Холодно, мокро, темно було нам у ній. Дим вигризав нам очі.

А ще в-одно ми журилися, де наш тато. Чи живі вони, чи здорові? Чи вернуться вони до нас коли вернуться?

Ворог забрав у мами корову, вирізав усі наші кури, качки й гуси. Пропали наші поросята. Ми лишилися без нічого.

Одна в нашої мами була втіха: що ми всі живемо і всі здорові.

А в нас одно на думці: коли-б то вернувся наш тато! Ото-б ми раділи! І хату тато збудували-б нам і худібки придбали-б.

Наш бідний тато боронив отчизну від ворогів, а ми бідували і в-одно думали про тата.

Нарешті діждалися ми, що й рідна наша земля звільнилася од ворогів, і тато наш вернувся з війни. Зажили ми щасливим спокійним життям. На весні стали тато класти нову хату і купили рябого коня.

22. Рідна оселя.

Назносим каміння, назносимо глини, збудуємо хатку з дверима у сіни. Зробим у хатчині ясненьке віконце, щоб сяло над нами, мов золото, сонце.

А з житніх снопочків нашита покрівля рівнесенько вкриє ту нашу будівлю. Та бузькові треба гніздечко зробити, щоб чудно курлюкав, годуючи діти.

Зробимо у хатці низенькі пороги, щоб нас не минали дідусі убогі. Щоб в хату вступали, на лаві сідали, про дива колишні нам думку співали.

За хаткою буде зелений садочок. Навколо із квітів рясненький віночок. Посіємо жито на нашому полі, щоб хліба вродило голодним доволі.

23. Збірали городину.

Вже що день, то холодніші ночі, сонечко встає пізніш. Та й листячко вже починає жовк-

нути. На полі голо: вже давно звезли додому все.

Сьогодня порали город. Тато боялися, щоб часом приморозки не взяли й не вимерзла городина. Раненько, ще до сонця, ми вже всі на городі.

Тато з мамою викопують буряки, редьку, цибулю, ми з Петриком моркву рвемо, обрізуєм гичку, складаємо на купки. Далі взялися до петрушки, а тато вже дині та гарбузи носять до льоху.

Мамуня фасолю та горох повязали в снопочки та поставили сушитися на сонці.

А що вже капусти нарубали: тато щось разів з десять набірали цілу фіру та одвозили додому.

А картоплю вже давно викопали і насипали повнісінький льох та ще й копець за стодолою насипали — буде й собі, буде й свиней чим годувати.

А мак, огірки ще перед Пречистою мама зібрали.

Чого-чого тільки ми не маємо з городу! І вродило тої городини цього року, як ніколи: буде чим зіму перебути, не страшна вона нам тепер — нехай собі віє снігом, нехай морозами страхає.

24. Ластівочко, щебетушко!

Ластівочко, щебетушко,
Де ти від нас, пташко, йдеш?
Що ти дітям з того світу —
З теплих країв принесеш?

Принесу вам весну красну,
Принесу вам рожі цвіт,
Лиш учіться, любі діти,
Лиш учіться, вчіться, вчіть!

25. В-осени.

Висне небо синє,
Синє, та не те:
Світить, та не гріє,
Сонце золоте.

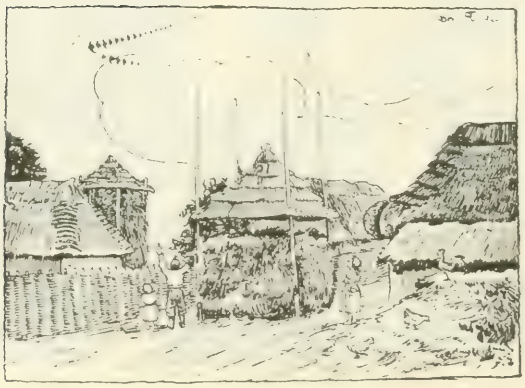

Здалеку під небом,
В вирій летючи,
Голосно курличуть
Журавлів ключі.

26. Пташки.

Сльота. Сумнішають хатини.
Поля завмерли в тихім сні;
Пташки в далекії країни
Несуть свій гомін і пісні.

Та де-б вони гніздо не звили,
Все будуть край наш памятать;
Пташки, що в вирій полетіли,
З весною знову прилетять.

Вони нас бідних ізгадають,
І тільки вернеться тепло,
Старого дуба відшукають,
Де їх гніздо торік було.

Щоб знали ниви почорнілі,
Що прийдуть дні щасливі впять,
Пташки, що в вирій відлетіли,
З весною знову прилетять.

27. Хома і заяць.

Ішов Хома своїм садочком.

Коли зирк: під молодим дубочком простягся заяць та й лежить. Гарненько в холодочку спить.

Побіг Хома мерщій до хати. Уже здалека став кричати:

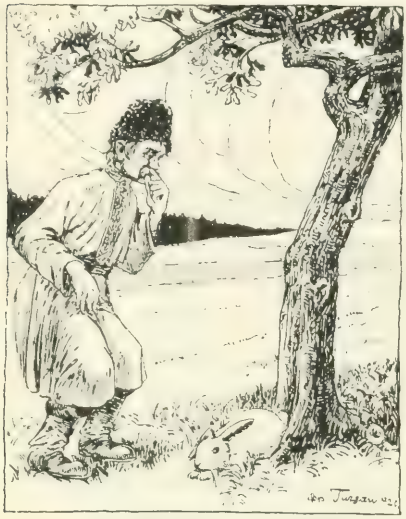

„Гей, жінко, гей! Дровець збірай та піч чим скорше затопляй, бо будем зайця зараз мати. От побіжу я, щоб спіймати.“

Прибіг Хома, а зайця вже давно нема.

28. Кабан під дубом.

Ходив кабан лісом, годувався жолудьми з великого дуба. Наївся раз добре жолудів та й став підривати коріння дуба.

„Навіщо ти риєш? — питається дуб. — Там моє коріння. Як підриєш, то всохну.“

„То й сохни! — відказує кабан. — Хіба мені що? Мені щоб жолуддя було!“

„Та жолуддя-ж із мене!“ — каже дуб.

А дурний кабан не слухає. Що-дня рив під дубом яму, аж поки дуб не всох.

29. Лис і ворона.

Ворона мяса десь дістала. Вже-ж не позичила, а вкрала. Досить, що сіла й смашно їсть.

Побачив лис і — що за злість! Під дубом став собі смирненько і промовляє солоденько:

„Не знаю птахів кращих од ворон. Як заспівають, Боже! Який приємний голосок!“

Так лис. Ворона-ж, як почула, то з радости й про мясо вже забула. Як не одчинить рота, як не крикне:

„Крав! крав! крав!“

А мясо з дзьоба — хляп! А лис підбіг і хап!

30. Ранок у садочку.

Рано, тільки сонце встане, я у сад свій вибігаю.
Як тут свіжо! Як тут ясно! Сонця сяєва без краю!
Ясно листя зеленіє. До квіток схилились квіти.
І пташки вгорі щебечуть: „Тінь-цвірінь. Як гарно жити!“

31. Мати.

Хто тебе так щиро любить,
І вбірає, і голубить,
І кладе в постелю спати?
Мати.

Хто стеріг тебе від злого,
Відмовляв собі усього,
Щоб тобі те все подати?
Мати.

Хто тебе узяв за руку
І до школи на науку
Вів, щоб розум просвіщати?
Мати.

32. Дід і хлопці.

Дід садив у саду яблуні. Ішли хлопці, побачили та й кажуть:

„Нащо ви садите оті яблуні. Адже ви старі. Чи їстимете ви з них яблука?"

Дід одказав:

„Хіба тільки для себе треба робити? Хоч я й не їстиму, то люди після мене ззідять та й спасибі скажуть, от що!"

33. Над колискою.

Люлі-люлі, мій синочку,
Справлю тобі колисочку
Та й повішу на дубочку.

Сонце зійде — обігріє,
Роса впаде — та й скупає,
Листок впаде — та й накриє.

Будуть пташки прилітати
Та будуть співати,
Дитиночку маленечку
Будуть присипляти.

34. Материна любов.

У великому місті раз вихопився із залізної клітки лев. З туги за свободою дав він волю своїй страшенній, непоборимій силі; залізна клітка не могла здержати далі в неволі дикого сина пустині, і в шалених скоках пустився він просто вулицями міста.

Розбіглися люди та поховалися по домах перед небезпечним звірем. Всі вулиці й площі — як вимів, тільки одна-однісінька дитинка забавлялася коло кринички; сидить собі безжурно серед майдану.

Тисячі людей застигли від жаху і дивляться переляканими очами згори крізь вікна; всіх переймає жаль до невинної дитинки: руки ломлять, гіркі сльози проливають, помочи кличуть — але дарма. Нема того, що одважився-б.

Вже розлігся страшний рик лева по майдані, з горючими, хижими очима прискочив він до дитини і вже простяг до неї свою грізну лапу, вже хапає зубами за сорочку дитини . . .

Страшно! . . . Невже-ж доведеться невинній дитині без рятунку загибати? . . . В цю мить вибігає з сіней сусіднього дому молодиця.

- Про Бога, молодице, здержись! Самохіть летиш на загибель . . . Нещасна мати, даремний твій труд: дитини своєї ти не спасеш, хіба що сама з нею загинеш.

Але вона не злякалася: сміло підбігла до лева і з його страшних зубів видирає ще непокалічену дитину.

Лев остовпів, а мати притулила до грудей дитину і зачиняє за собою двері своєї хати.

35. Безпечний рак.

Під крутим берегом річки мав рак свою печеру. Почував себе у ній дуже безпечно. Виставить клешні з печери, сидить і дивиться, як граються в воді риби.

Буває, що між рибами счиняється переполох. Рак дивиться, чого вони стрівожилися? Ага, надплила велика щука. Мала верховодка не встигла втікти. Попалася щуці в горло.

„А мені щука не страшна!“ — думає рак і сміється та сидить далі, безпечний, у своїй печері.

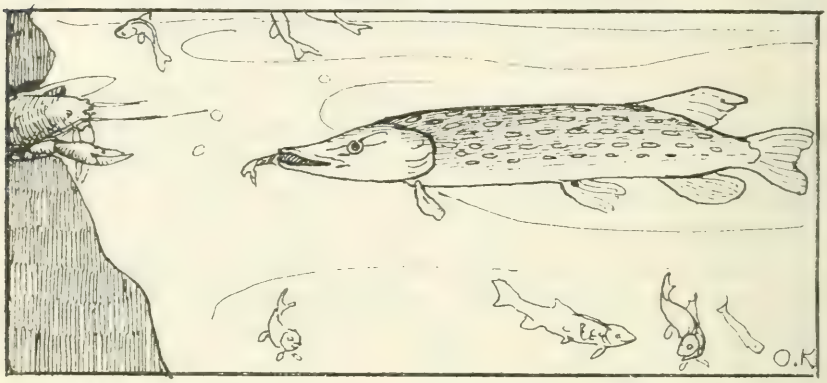

Иншим разом знов зацікавив його рибячий переполох.

„Що то там діється?“ думає рак і визирає впевнено з печери.

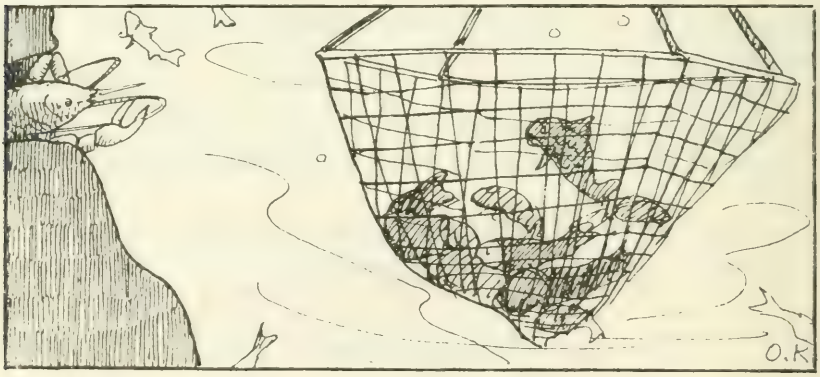

Риби втікають, що сили. Та не всім пощастило втікти. Густа сіть захопила багато їх і тягне до берега.

Бачить це рак і відсувається помалу в глибину печери та й говорить:

„Пусте! Я тут такий безпечний, що не маю чого боятися.“

Аж раз не може зрозуміти, чого то риби повитріщали очі і стоять, мов зачаровані. Не рухаються, тільки дивляться на його печеру.

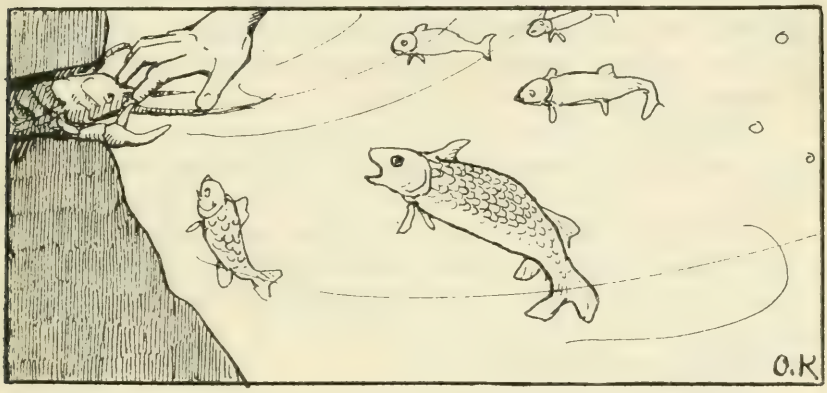

Хотів уже висунутися із своєї схованки, але подумав: „Що-б там не було, мені ніщо тут не станеться.“

Та в ту-ж мить чиясь рука знайшла його в печері' зловила за клешні і тягне з води.

А через хвилину опинився він у коші в товаристві півсотки своїх побратимів.

36. Лебідь, щука й рак.

Колись то лебідь, рак та щука разом тягти воза взялись.

От троє поруч запряглись. Смикнули — віз стоїть. Що за морока? Що робити?

Ай невелика оце штука. То-ж лебідь рветься підлетіти. Рак упірається. А щука тягне в воду.

Хто винен з них, хто ні судити годі. Та тільки віз і досі там стоїть.

37. Батькова наука.

Батько навчав синів, щоб жили у добрій злагоді. Просив їх, щоб любили один одного, помагали брат братові, не сварилися. Але сини не слухали його.

Раз звелів батько принести віник та й каже: „Переломіть його!“

Пробують сини по черзі переломити віник. Силкуються на всі способи, але не вдіють нічого.

Тоді розірвав батько мотузок на вінику, і віник розсипався. Батько звелів синам ламати прутики по одному. Легко попереломлювали сини всі до одного прутики.

Каже тоді батько:

„Коли будете жити в згоді, ніхто вас не подужає. А як будете сваритися і розійдетеся, то кожного з вас по одному буде так легко подужати, як легко попереломлювати ці прутики.“

—

Гей, чи є що краще в світі,
Як у згоді жити,
В згоді спільно працювати,
І ввесь світ любити!

38. Кривенька уточка.

Був собі дід і баба, та не було у їх дітей. От вони собі сумують, а далі дід і каже бабі:

„Ходім, бабо, в ліс по грибки.“

Пішли. Бере баба грибки, коли дивиться — у кущику гніздечко, а в гніздечку уточка сидить. От вона дідові:

„Дивись, діду, яка гарна уточка!“

А дід каже:

„Візьмімо її додому, нехай вона у нас живе.“

Стали її брати, коли дивляться аж у неї ніжка переломлена. Вони взяли її тихенько, принесли додому, зробили їй гніздечко, обложили його піррячком і посадили туди уточку, а сами знов пішли по грибки.

Вертаються — аж дивляться, що у їх так прибрано, хліба напечено, борщик зварений.

От вони до сусід:

„Хто це? хто це?“

Ніхто нічого не знає.

На другий день знов пішли дід і баба по грибки. Приходять додому — аж у їх і вареники зварені, і починочок стоїть на віконці. Вони знову до сусід:

„Чи не бачили кого?“

Кажуть:

„Бачили якусь дівчину, од криниці водицю несла. Така, — кажуть, — гарна! — Тільки трошки кривенька.

От дід і баба думали-думали: „хто-б це був?“ Ніяк не згадають . . . А далі баба каже дідові:

„Знаєш що, діду? Зробім отак: скажем, що ідемо по грибки, а сами заховаємося та й будемо виглядати — хто до нас понесе воду.“

Так і зробили.

Стоять вони за коморою, коли дивляться — аж із їх хати виходить дівчина з коромислом: така гарна, така гарна! Тільки, що кривенька трошки . . .

Пішла вона до криниці, а дід і баба тоді в хату: дивляться — аж у гніздечку нема уточки, тільки повно піррячка. Вони тоді взяли гніздечко та й укинули в піч. Воно там і згоріло.

Коли-ж іде дівчина з водою. Увійшла в хату, побачила діда і бабу і зараз до гніздечка — аж гніздечка нема. Вона тоді як заплаче! . . .

Дід і баба до неї, кажуть:

„Не плач, галочко! Ти будеш у нас за дочку. Ми будемо любити тебе, як рідну дитину.“

А дівчина каже:

„Я до віку жила-б у вас, як би ви не спалили мого гніздечка та не підглядали за мною. А тепер, каже, — не хочу! Зробіть мені, діду, кужілочку і веретенце — я піду од вас.“

Дід плаче, баба плаче. Просять її зостатися. Вона не схотіла.

От дід зробив їй кужілочку і веретенце. Вона взяла, сіла на дворі і пряде. Коли-ж летить стадо утят. Побачили її і співають:

„Он-де наша діва, он-де наша Їва: на метеному дворці, на тесаному стовбці. Кужілочка шумить, веретенце дзвенить . . . Скиньмо по піррячку, нехай летить з нами!“

А дівчина їм одказує:

„Не полечу з вами: як я була в лужку́, виломила ніжку, а ви полинули, мене покинули!“

От вони їй скинули по піррячку, а сами полетіли далі.

Коли летить друге стадо. І ці те-ж:

„Он-де наша діва, он-де наша Їва: на метеному дворці, на тесаному стовбці. Кужілочка шумить, веретенце дзвенить . . . Скиньмо по піррячку, нехай летить з нами!“

Дівчина й їм те-ж одказала, і вони полетіли, скинувши їй по піррячку.

Коли-ж летить третє стадо. Побачили дівчину і зараз:

„Он-де наша діва, он-де наша Їва: на метеному дворці, на тесаному стовбці. Кужілочка шумить, вере-

тенце дзвенить . . . Скиньмо по піррячку, нехай летить з нами!"

Скинули їй по піррячку. Дівчина увертілась в піррячко, зробилась уткою і полетіла з стадом.

А дід та баба і знов остались сами собі.

39. Вовк і кіт.

В село із лісу вовк забіг.

Не думайте, що в гості, браття. Ні, в гості вовк не забіжить. А він прибіг, щоб де-небудь сховаться. Але поганий люд з собаками настиг.

І рад би вовк в які ворота вскочити, та лишенько йому: куди не гляне він, усюди вовченька недоленька чекає.

Ворота всі кругом заперті. А дуже вовкові не хочеться умерти.

Коли глядить — на загороді кіт сидить. На сонечку мурликає, дрімає.

Підскочив вовк і до кота мовляє:

„Котусю, братіку! Скажіть мені скоріше, хто із усіх господарів отут найліпший? Я хочу попросити, щоб хто мене сховав. Я у пригоді став би! Чи чуєш гомін ти? За мною то женуться. Котусю, братіку! Рятуй!"

„Проси чим скорш Степана. Він добрий чоловік", — кіт вовкові сказав.

„Та я украв у нього барана."

„Ну, то навідайсь до Демяна."

„Е, Демяна я теж боюсь. Як тільки навернусь, то він згадає поросятко."

„Біжи-ж, отам живе Трохим."

„Трохим? Боюсь зійтися з ним: з весни ще злий він за ягнятко."

„Погано. Ну, а чи не прийме Клим?

„Ох, братіку. Теля я в нього ззів."

„Так, бачу, ти усім тут добре надоїв", — кіт вовкові сказав. — „Чого-ж ти, братіку, сюди ще забігав?

Ні, наші козаки із глузду ще не спали, щоб вовка від біди сховали. І так ти сам себе вини! Що, братіку, посіяв, те й пожни!“

40. Брати.

Колись жили два брати, обидва жонаті. В молодшого було четверо дітей, а в старшого дітей не було. Як умер батько, вони не ділили землі. Сіяли разом, а в-осени ділилися збіжжям, бо мешкали окремо.

Одного року посіяли вони збіжжя. Був великий урожай. Брати скосили все, звезли й поділили рівно між собою.

Прийшла ніч. Не спиться старшому братові. Він думає: „Чи добре ми поділилися? В брата четверо дітей, треба йому багато хліба. Піду, доложу йому із свого збіжжя так, щоб він і не знав.“

І пішов та й зробив так, як задумав.

А молодший брат прокинувся вночі і також почав думати, чи доладу вони поділилися збіжжям. Він думає: „Ми з дружиною обоє молоді, здорові. І діти ростуть на поміч, є кому робити. А брат сам один із жінкою. Старий він, слабий. Нема в них кому робити. Треба йому докласти збіжжя із свого.“

Встав уночі й переніс із своєї частини у братову частину збіжжя.

Вранці дивляться брати: обидві частині рівні. Здивувалися вони, але нічого один одному не сказали.

Другої ночи вони знов те саме зробили і знову не в той самий час. І не зустрілися. І знову обидві частині були рівні.

І так багато разів вони один одному докладали снопів, аж поки не зустрілися. Тоді дізналися брати, чого то в них усе рівно було збіжжя.

І так усе життя вони жили по-братерському, один другому помагали у всьому.

41. Три братіки.

Літають три метелики з квітки на квітку: червоний жовтий і білий. Пють солодощі з квітів. Роскошуються соняшним теплом.

Як раз у той час упав зливний дощ. А метелики одлетіли далеко від своєї хатчини.

Прилітають вони до сояшника, що похилив свою головку, й просять його:

„Сояшнику, рятуй нас. Розтули свій цвіт і впусти нас до середини. Як нас не сховаєш, ми загинемо на дощі“.

Сояшник глянув на них і промовив:

„Жовтого прийму. В нього така барва, як у мого цвіту. А червоний і білий нехай вибачають.“

Тоді каже жовтий метелик:

„Як ти не приймеш моїх братів, то й я не піду до тебе. Вкупі ми жили в щасті, разом будемо загибати.“

І полетіли.

Бачуть рожу. Змокла, похилила головку, тремтить од холоду.

Прилітають до неї метелики.

„Прийми нас, захисти нас!“ — просять.

„Червоного захищу, инших не прийму“, — каже рожа.

На те відозвався червоний метелик:

„Вибачай! Не буду я спасати себе, коли мої брати мають загибати.“

І полетіли далі.

Вже ледви дихають — так перемокли, так перемерзли.

Побачили лелію. Просять, щоб їх приняла.

А лелія каже:

„Білого прийму, бо він такий, як мій цвіт. А жовтої і червоної барви не люблю. Не прийму тих двох метеликів.“

Тоді каже білий:

„Прийми краще моїх двох братів. А я волію загибати, ніж мав би я себе рятувати й дивитися на загибель товаришів“.

Покинули лелію й полетіли далі по дощу.

Побачило це сонце з-по-за хмари. Врадувала його дуже братня любов метеликів. Пригріло сильно і розвіяло хмару. Перестав падати дощ, а тепле проміння сонця осушило перемочені крильцята метеликів, огріло їх тіло.

Весело буяли метелики в ясному промінні сонця.

42. Юрко.

Послала раз мати Юрка до крамниці купити меду. Наважив крамарь повне горнятко меду й питає Юрка за гроші.

„А в горняткові були!“ — відповів Юрко. Прийшлося крамареві виливати з горнятка мед, щоб дістати гроші.

Другий раз дала мати Юркові два яблука. Пустував Юрко над річкою, нехотячи впустив яблука в воду та й давай плакати.

„А чого ти, Юрцю, плачеш!“ — питається сусід.

„Яблука впали в воду,“ — каже Юрко.

„На, маєш чотирі, не плач!“ — Юрко далі плаче . . .

„Чого-ж ти тепер плачеш? Яблука-ж у тебе є.“

„Коли-б ще ті двоє з річки, то було-б у мене тепер шість,“ — каже Юрко.

43. Кізонька.

Ходить кізонька по крутій горі, ніженькою як туп, так туп! З сіренького вовчика насміхається:

„Я тебе, сірий вовче, не боюся!“

А в неділю рано-пораненьку кізоньки — як нема, так нема! Тільки зосталися ріжки та ніжки та чорні ратички.

44. Дві козі.

По височезній, як стіна, крутій горі вилася збоку вузенька стежечка. З одного боку гора, як відрубана стіна, а з другого — глибока безодня.

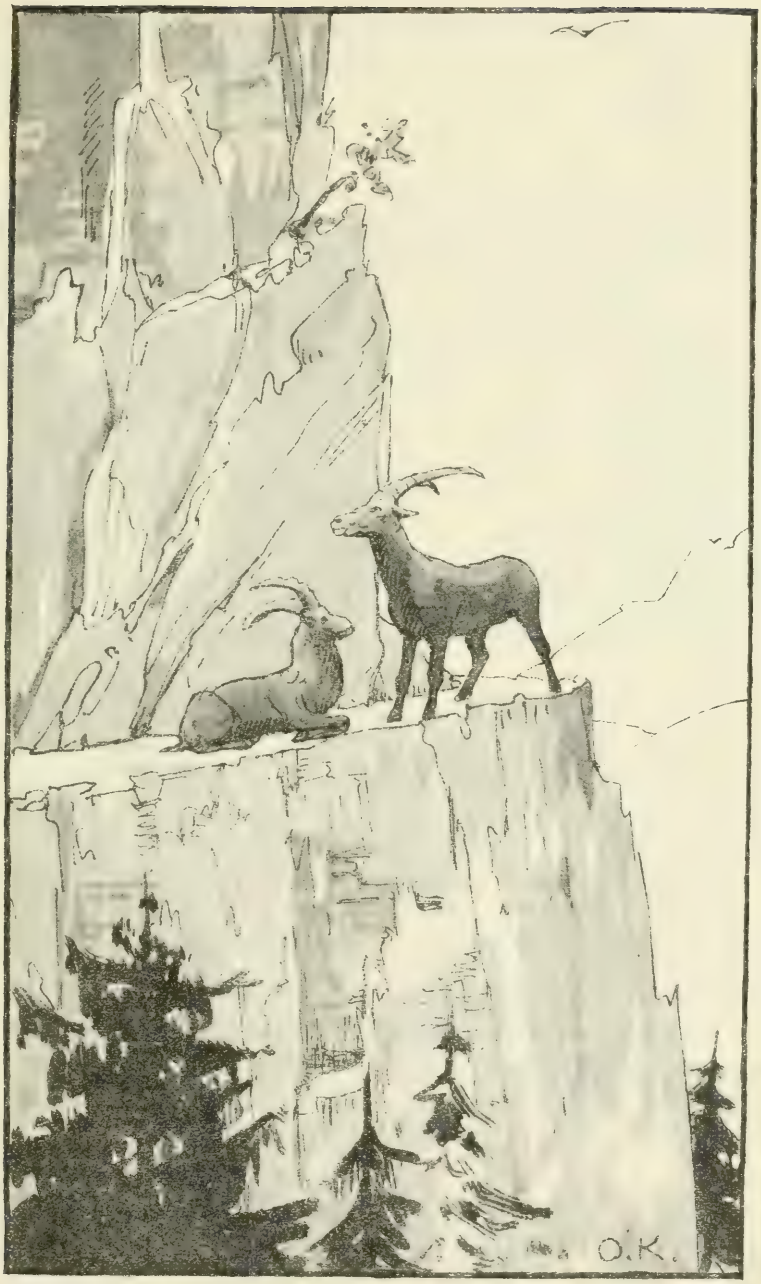
O.K.

На цій стежці зустрілися дві дикі козі. Одній козі ще сяк-так можна було йти стежкою, але розминутися їм ніяк. Нікуди козам податися. Наперед — одна другу не пускає. Назад — обернутись неможна. Що їм робити?

Постояли кози, постояли, дивлячися одна на одну. Потім одна коза припала обережно навколішки, підобгала під себе ноги і прищулилась до землі. Друга коза так само обережненько перескочила через неї.

І пішли кози, кожна своєю дорогою, обидві цілі і здорові.

45. Поворот.

„Сьогодня вертає тато?“ — поспитав малий Михайлик, протираючи вдосвіта очі.

„Сьогодня субота, — каже мати. — Над вечір прийде тато.“

Тато рубав уже другий місяць дрова в далекому лісі. Увесь тиждень був на роботі, а в суботу вертався до хати. Діти дуже скучили за татом. На кожну суботу ждали нетерпляче.

Сьогодня субота. До вечора ще дуже далеко, але вже таки сьогодня прийде тато.

Мати почала поратися в хаті. Прилагодила татові чисту білу сорочку і зварила вечерю.

Як тільки діти прийшли із школи, зараз написали задану вправу і навчилися читати, бо хотіли похвалитися взавтра татові, як то вони гарно пишуть і читають.

Над вечір стали замітати подвірря. Діти памятають, що тато любить лад і порядок скрізь і сами дбають, щоб усе було в них чисто й мило.

Вже скінчили роботу. Вмили ноги, руки, лице, зачесали волосся. Несподівано найменший Юрко, що сидів коло вікна, крикнув:

„Тато! тато!“

Всі вибігли до воріт і кричали веселими голосами:

„Тато! Іде наш тато!“

А тато цілує дітей, голубить по голівці кожного з них і мовить:

„Нігде мені не буває так весело, так любо, як між вами. Так тут тихо, чисто і привітно. Бачу, що ви памятали про мене.“

Радів тато, раділа мама, а найбільш раділи діти.

46. Люблю всю родину.

Люблю батька, люблю маму,
Люблю всю родину,
Люблю село своє рідне
І всю Україну.

47. Хуртовина.

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.

І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі
То виринав, то потопав.

Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясень раз-у-раз скрипів.

48. Колобок.

Жив собі дід та баба, та такі убогі, що нічого в них не було. От раз дожились уже до того, що не стало в них і хліба — і їсти нічого. Дід каже:

„Бабусю, піди в хижку та назмітай у засіці борошенця, та спечи мені колобок.“

От баба так і зробила. Витопила в печі, замісила з яйцями борошно, що назмітала, спекла колобок і положила на вікні, щоб простиг. А він з вікна — та на призьбу, а з призьби — та на землю, та й побіг дорогою.

Біжить та й біжить, а назустріч йому зайчик.

„Колобок, колобок, я тебе ззім!“

А він каже:

„Не їж мене, зайчику-побігайчику, я тобі пісні заспіваю.“

„А-ну, якої?“

„Я по коробу метений, на яйцях спечений. Як од баби та від діда втік, так і від тебе втічу!“

Та й побіг.

Біжить та й біжить. Зустрічає його вовк.

„Колобок, колобок, я тебе ззім!“

„Не їж мене, вовчику-братіку, я тобі пісні заспіваю.“

„А-ну, якої?“

„Я по коробу метений, на яйцях спечений. Як від баби та від діда втік, так і від тебе втічу!“

Та й побіг.

Знову біжить та й біжить. Зустрічає його ведмідь.

„Колобок, колобок, я тебе ззім!“

„Не їж мене, ведмедику-братіку, я тобі пісні заспіваю.“

„А-ну!“

„Я по коробу метений, на яйцях спечений. Як од баби та від діда втік, так і від тебе втічу!“

Та й подавсь далі.

Біжить та й біжить. Зустрічається з лисичкою.

„Колобок, колобок, я тебе ззім!"

„Не їж мене, лисичко-сестричко, я тобі пісні заспіваю."

„А-ну, якої?"

„Я по коробу метений, на яйцях спечений. Як од баби та від діда втік, так і від тебе втічу!"

„А-ну-ну, ще заспівай! Сідай у мене на язиці, щоб мені чутніше було."

От він і сів та давай співати:

„Я по коробу метений, на яйцях спечений . . ."

А лисичка його — гам! Та й проковтнула.

49. Сипле сніг.

Сипле, сипле, сипле сніг.
Мов метелики сріблисті,
Сніжинки біленькі, чисті
Тихо стеляться до ніг.
Сипле, сипле, сипле сніг.

Сипле, сипле, сипле сніг.
Тихо, легко і споквола
Покриває все довкола.
Ні стежок, ані доріг.
Сипле, сипле, сипле сніг.

Сипле, сипле, сипле сніг.
Вже присипав доли, гори,
Вже ввесь світ, мов біле море,
Біле море без доріг.
Сипле, сипле, сипле сніг.

50. Лев та миш.

Пішов раз лев на лови і зустрів мишку. Хотів її ззісти, вже й лапою надушив. А мишка каже йому:

„Ой, леве, могутний царю! Не їж мене, змилуйся надо мною, бідною маленькою мишкою! Я стану тобі за це в пригоді.“

Засміявся лев:

„Ти станеш мені в пригоді? Якась нужденна мишка мені, цареві над звірями, в пригоді могла-б стати?“

А мишка мовить:

„Хто то ще може знати? А я таки благаю тебе, зглянься надо мною.“

Змилувався лев, пустив мишку. Подякувала вона і побігла швиденько до своєї нори.

Коли це за якийсь час попався лев у сіті. Бється сердешний, борсається в сітях, нічого не вдіє. Ще гірше заплутався в сітку. Аж де не взялася мишка. Одну петельку перегризла, другу . . . Як стала гризти сіті, то таку дірку в них зробила, що й лев виліз. Тоді мишка каже до лева:

„А що? Бачиш, і я, маленька мишка, стала тобі в пригоді.“

„Бачу, — каже лев. — Оддячила ти мені і навчила мене!“

51. Зіма.

Зіма — велика пані. Має щоки румяні, нащипані морозом.

Тримає на припоні буйні вітри, як коні. Саньми їздить, не возом.

Ходить собі на лови до лісу, до діброви. І там зайців полює.

Як втомиться — під хату сідає, на загату, й на шибках квітки малює.

52. До школи.

Був хлопчик, звали його Пилипом.

Раз зібралися хлопці до школи. Пилип узяв шапку, хотів і собі йти. Мати побачила і спитала:

„Куди це ти, Пилипку, зібрався?“

„До школи.“

„Ти ще не підеш!“ — сказала мати і не пустила його з хати.

Хлопці пішли до школи. Тато ще зраня поїхав до лісу, мати пішла на поденну роботу. В хаті була баба, та й вона заснула. Пилипкові стало скучно. Почав він шукати шапки. Своєї не знайшов. Узяв стару батькову й пішов до школи.

Школа була далеко, коло церкви. Поки Пилипко йшов своєю вулицею, собаки його не займали: вони знали його. А коли він вийшов на чужий куток, — де не взялась Кудла, забрехала, а за Кудлою Бровко, здоровенний такий пес.

Пилипко почав бігти, а собаки за ним. Пилипко став кричати, спіткнувся та й упав. Вийшов якийсь чоловік з двору, прогнав собак та й питається:

„Куди це ти, хлопчику, сам один розігнався?“

Пилипко нічого не сказав. Підібрав поли й пустився бігти, що було духу.

Прибіг він до школи. На дворі нікого, а в школі гудуть хлопячі голоси. На Пилипка напав страх: „А що, як учитель

прожене мене?“ Він став роздумувати, що йому робити. Піти-б назад — собак страшно; іти в школу — боязно.

Ішла біля школи баба з відрами та й каже:

„Всі учаться, а ти чого тут стоїш?“

Пилип пішов до школи. В сінях зняв шапку і відчинив двері. Школа була повнісінька дітей.

„Ти чого там?“ — запитав учитель Пилипка. Пилипко мняв у руках шапку і не говорив нічого.

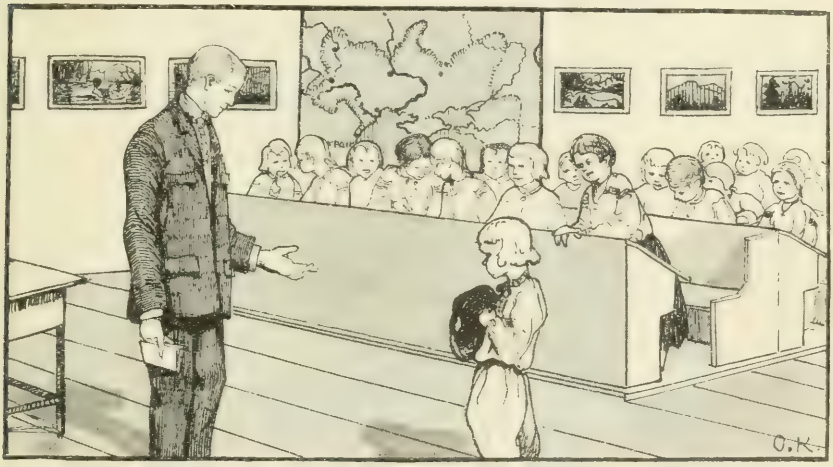

„Та хто ти?“

Пилипко мовчав.

„Ну, то йди додому, коли не хочеш говорити.“

А Пилипко і рад би що сказати, та в горлі у нього з ляку пересохло. Він глянув на учителя та й заплакав. Учителеві шкода його стало. Він погладив Пилипка по голівці й спитав дітей, чий це хлопчик.

„Та це-ж Пилипко. Костиків брат. Він цього року мав іти до школи. Дуже просився, але мати не пускає його. Він утік із хати.“

„Ну, сідай на лавці коло брата. Я вже попрошу твою маму, щоб пустила тебе до школи“.

З того часу Пилипко став ходити з хлопцями до школи.

Де є наша школа?
Як увіходять до неї?
Як велика кляса?
Скільки в ній дверей?
Скільки — вікон?
Що бачимо в клясі?
Хто сидить у клясі за столом?
Де ти сидиш? На котрій лавці?
Де прибита вішалка на одіж?
Що таке таблиця?

53. Що це?

Бачить — не бачить. Чути — не чує.
Мовчки говорить. Добре мудрує.
Кривду соромить. Правди навчає.
Часом жартує, смішки справляє.

Люба розмова. Дай, Боже, діти,
З нею до віку знатись, дружити.

А хто-ж то в світі такий щасливий,
Мудрий, правдивий і жартівливий?
Як не вгадали, стану в пригоді.
Річ коротенька: вжину — та й годі.

Загадка: Біла рілля, чорне насіння, хто вміє посіє, хто знає — відгадає.

54. Що то за орел?

Гей, що-ж бо то за орел
Під небом літає,
Довгим хвостом замітає,
Голови не має? . . .

А ми його, брате,
Візьмемо до хати.
Вітер груди покалічив,
Треба залатати.

Треба залатати
Папером блискучим,
Бо орел наш крила змучив,
Під небо летючи.

Зробіть орла (змія) з паперу і пустіть його на шнурочку в повітря.

55. Як вовчиця ловила рибу.

Над ставком сидить вовчиця. Лис надбіг і аж давиться, смашно рибу поїдає.

„Що це ти їси, Микитко?“

„Адже рибу,“ — каже швидко лис.

„Та дай же-ж і мені!“ — вона просить.

„Що вам, тітко, риби хочеться? Поглядіть-но, тут у ставку їх тьма на дні!“

„Е, в ставку! Чи я не знаю? Що-ж, коли їх не спіймаю!“

„Тіточко, я вас навчу. Я-ж їх ловлю тут що-днини. Тільки сіть свою закину, десятками їх тягну!“

„Що за сіть?“ — пита вовчиця.

„Цього можете навчитися. Ось зо мною ви ходіть!“

Сніг був. Вітер на болоні. Став замерз. Одну лиш тоню хтось протяв серед води.

От сюди то припровадив лис вовчицю й так їй радив:

„Тітко, гляньте, що тут їх! Тільки в воду хвіст занхайте, подержіть та й витягайте — риб спіймете повен міх“.

І так щирим він чинився, так вовчиці піддобрився, що повірила вона. Поквапно на лід присіла, в ополонку хвіст встромила та й держить, держить — дурна.

„Лисе, — каже, — щось щипає“.

„Цить, то риба так хапає“.

А то хвіст хапав мороз.

„Лисе, може, вже тягнути?“

„Е, ще мало мусить бути. Ще потримай, поки можна“.

„Лисе, тисне щось і мика“.

„Цить, це щука є велика, та така, немов баран.“

А то хвіст обмерз вже кріпко.

„Лисе, тягну!“

„Ні, ще дрібку! Бач, хапається шаран.“

Далі вже терпцю не стало. Шарпнула вона помалу — не пускає.

„Ой, тягни, — каже лис. Тут риб багато.“

Шарпнула ще раз вовчиця. Ні, хвіст у льоду держиться. Тягне міцно — ані руш.

„Тітко, — лис сказав. — Ти дякуй Богу. Ось з села нам на підмогу люди йдуть, зо двадцять душ“.

Як вовчиця оце вчула, зо страху себе забула. Як завиє — Боже мій! Люди-ж ті тут, гульк! надбігли. Як її примерзлу взріли, хап за палички, як стій. Шарпнула вона що-сили, пів хвоста в льоду лишила та й чкурнула в ліс мерщій.

56. Діти й вітер.

Пішло двоє дітей у ліс. Було це зімою й було холодно. Дівчинка і хлопчик любили тепло в хаті і тому пішли по дрова.

Діти прийшли в ліс і почали бігти, щоб зогрітися. Назустріч їм вийшов вітер. Дівчинка сказала до нього:

„Наламай нам, любий вітре, багато галузок, щоб ми могли швидко вернутися додому“.

Тоді вітер втихомирився і сказав до дітей:

„Я наламаю вам, але візьміть мене з собою з лісу додому. Тут мені холодно, і я хотів би зогрітися коло печи“.

Діти пристали на це. Тоді почав вітер гуляти вгорі коло вершків дерев та наламав багато галузок. Діти визбірували їх і вязали у вязки. Вертали швидким кроком до хати, а вітер гнався за ними.

Сестричка перша увійшла до хати. За нею втиснувся братік до кімнати і запер двері за собою.

А вітер? Він лишився перед домом, і діти сміялися з нього.

Вітер стогнав і гримав у вікна й двері, але діти не зворушилися цим. Розгніваний вітер крутився коло хати і не відходив, а все гудів, стогнав, плакав, що вони не додержали слова. Врешті вискочив на дах і почав дути в комин. Діти поклали дрова в піч, але вони не хотіли горіти. Мати й діти дмухали, та це не помагало. Вони закашлялися всі троє, а кімната наповнилася димом.

Мати сказала:

„Щось мусить в тому бути. Дрова не хочуть горіти у печі. Скажіть, діти, чи не зробили ви чогось лихого?“

Тоді діти розповіли мамі про свою пригоду в лісі й признались, що не додержали слова з вітром.

Мати сказала:

„Це не гарно. Хто не додержує того, що обіцяв, той лихий чоловік. Ніхто йому не вірить, ніхто не хоче говорити з ним. Ідіть швиденько і впустіть вітер дверима або вікном, а він стане вам знов приятелем“.

Діти одчинили двері. Тоді влетів вітер до кімнати і подув у печі. Огонь почав весело горіти, а дим утік перед вітром. Вітер огрівся й покинув хату, бо він нігде довго не всидить.

57. Зімова забава.

Діти, наші квітоньки, хлопчики і дівоньки! Нум гуртом співать:

„Зімонько-снігурочко, наша білогрудочко! Не верти хвостом, а труси тихесенько, рівненько, гладесенько срібненьким сніжком.

Ми повибігаємо, снігу накачаємо купу за садком. Бабу здоровенную, у ночі страшенную, зліпимо гуртом.

Зробим очі чорнії, рот і ніс червонії — буде, як мара. День і ніч стоятиме, вовка проганятиме від ьцого двора.“

58. Дрібненькі грушки.

Галя з мамою в садочку груші в кошичок збірає: цеб-то мама більш пильнує, доня-ж тільки помагає.

„Що-ж ти, Галочко, минаєш? Он же, бачиш, у травиці ще грушок зосталось зо три".

„То, мамусенько, гнилиці!"

„А оці дві, он-де, бачиш?"

„То, мамусю, дуже дрібні! Нащо нам грушки такі? Та хіба-ж такі ми бідні!"

Мама вмовкла та в травицю все пильненько поглядає, нахиляється й помалу груші в кошичок складає.

Літо любе вже минуло! Ох, не довго пробуває. Десь лиха зіма взялася, снігом землю укриває! . . . Вже й Різдво якось надбігло, ось і Свят-вечір у хаті. — Всі клопочуться, радіють, і убогі і багаті. На столі і пиріжечки, і кутя, й узвар укупці, все завдяки чи бабусі, чи матусеньці-голубці!

То-ж і Галя коло мами їсть узварець, поживає: взяла зо дві, зо три грушки та у голос і питає:

„Де таких, матусю, добрих грушечок оце дістала?"

„А це ті, — каже мама, — що в садочку ти минала!". . .

59. Добрий вечір тобі, пане господарю!

Добрий вечір тобі, пане господарю.
Радуйся! Ой радуйся, земле: Син Божий народився!
Застеляйте столи та все килимами.
Радуйся! Ой радуйся, земле: Син Божий народився!
Та кладіть калачі з ярої пшениці.
Радуйся! Ой радуйся, земле: Син Божий народився!
Бо будуть до тебе три празники в гості.
Радуйся! Ой радуйся, земле: Син Божий народився!

Ой перший же празник — святеє Рожество.
Радуйся! Ой радуйся, земле: Син Божий народився!
А другий же празник — святого Василя.
Радуйся! Ой радуйся, земле: Син Божий народився!
А третій же празник — святе Водохреща.
Радуйся! Ой радуйся, земле: Син Божий народився!

60. По всьому світу стала новина.

По всьому світу стала новина:
Діва Марія Сина родила:
Сіном притрусила, в яслах положила
Господнього Сина.

Діва Марія Бога просила:
„В що-ж би я Сина свого сповила?“
Ти, Небесний Царю, пришли мені дари
Цього дому господарю.

Зійшли янголи з неба до землі,
Принесли дари Діві Марії:
Три свічі воскові ще й ризи шовкові
Ісусові Христові.

Ой, засяла звізда з неба до землі,
Зійшли янголи к Діві Марії.
Співають їй пісні, Господній Невісті,
Радости приносять.

61. Нова рада стала.

Нова рада стала:
Як на небі хвала,
Над вертепом звізда ясна
Світу засияла.

В Давидовім дому
Вигравають Йому:
На всі струни ударяють,
Бога вихваляють.

Пастушки з ягнятком
Перед тим Дитятком
На коліна упадають,
Бога вихваляють.

„Просим Тебе, Царю,
Ти наш Володарю,
Даруй літа щасливії
Цьому господарю!

„Цьому господарю,
Його господині,
Даруй літа щасливії
Всій його родині“.

62. Ясен місяць, красне сонце, дрібен дощик.

Пане господарю, вставай з постелі!
Вставай з постелі, одчиняй двері.
Розставляй столи все тесовії,
Стели скатерки все куповії,
Клади калачі з ярої пшениці,
Будять же тебе аж троє гостей:

Що перший гостьо — ясен місяцьо,
А другий гостьо — красне сонечко,
А третій гостьо — то дрібен дощик.

Чим похвалишся, ясен місяцю?
„Ой, як я зійду коло півночи,
То зрадується ввесь звірь у лісі,

Чумак в дорозі, худоба в возі,
Худоба в возі, а риба в воді".
Чим похвалишся, красне сонечко?
„Ой, як я зійду в неділю рано,
Задзвонять в церквах, церквах, костелах".
Чим похвалишся, дрібен дощику?
„Ой, як я впаду тричі у маю,
То зрадується жито й пшениця,
Жито й пшениця, всяка пашниця".

А за цим словом та бувай здоров,
Та не сам з собою — з дітьми, з жоною,
З дітьми, з жоною, та й з челядкою,
Та з челядкою і з худібкою.

63. Учітеся!

Учітеся, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужого научайтесь, —
Свого не цурайтесь:
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає.
Чужі люди цураються,
В хату не пускають.

64. Підкова.

Їхали батько з сином верхи на конях. Коли бачить батько — лежить на дорозі підкова. Він каже синові:

„Злізь, сину, та візьми оту підкову".

А син відказує:

„Чого я буду злазити! Нехай там собі лежить! Не варто за-для такої дурниці клопотатися".

Тоді батько зліз сам, підняв підкову та й сховав її в торбину.

Приїхали до міста. Кожний пішов по своїй справі. Між ділом батько пішов до крамаря, що торгує залізом, і продав йому ту знайдену підкову за кілька шагів. Побачив у перекупки черешні: такі свіжі та червоні! купив черешень за ті гроші, що за підкову дістав.

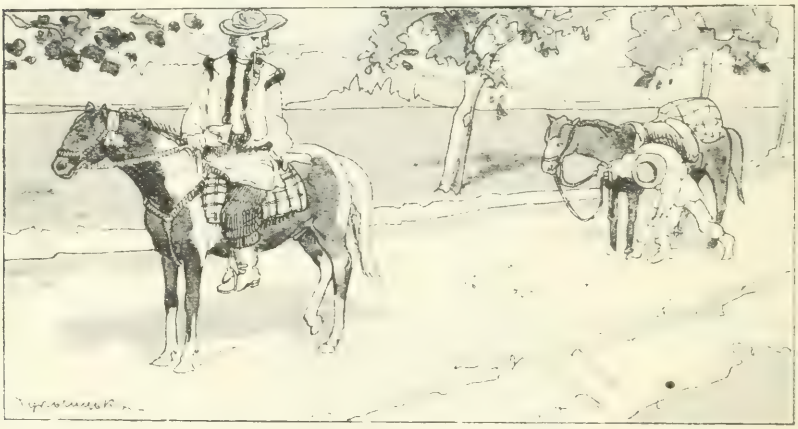

Вертають вони додому. Батько їхав перший. Він кинув пишком кілька черешеньок на землю. Син побачив і крикнув:

„Дивіться, тату! Хтось розсипав черешні".

„Ет, що там! дурниця!" — каже батько.

„Ні, я злізу, — промовив син, — бо гарні черешеньки".

Зліз, підняв їх і ззів.

Через де-який час батько знов кинув кілька черешень. Син знову зліз за ними. Він дуже хотів пити, і черешні гамували його спрагу.

„І хочеться тобі клопотатися?" — каже батько.

„Та шкода, що такі гарні черешні марно лежать на дорозі. І хто то їх розгубив?“

А батько тільки всміхається.

Але як син злізав за останніми черешеньками, батько сказав йому, як то було, й каже:

„Бачиш, сину. Ти не хотів раз потрудитися, а тепер скільки разів злазив!“

65. Пан Коцький.

В одного чоловіка був старий кіт, що вже нездужав і мишей ловити. От господарь вивіз його в ліс, покинув його, а сам поїхав.

Приходить до кота лисичка і питає його:

„Що ти таке?“

А він каже:

„Я пан Коцький“.

Тоді лисичка:

„Будемо жити разом в одній хатці“.

Кіт згодився. Ото веде його лисичка до своєї хати. Так уже йому годить: зловить де курочку, то сама не їсть, а йому принесе.

От колись зайчик побачив лисичку та й каже їй:

„Лисичко-сестричко, прийду я до тебе в гості“.

А вона йому каже:

„Є у мене тепер пан Коцький, то він тебе розірве“.

Заяць розказав про пана Коцького вовкові, ведмедеві і дикому кабанові. Вони зійшлися разом і стали думати, як би то побачити пана Коцького. Врешті кажуть:

„А зготуймо обід!"

Стали обдумувати, кому по що йти.

Вовк каже:

„Я піду по мясо, щоб було що в борщ укинути".

А дикий кабан каже:

„А я піду по буряки і картоплю".

Заяць:

„А я капусти принесу".

Ведмідь:

„А я меду на закуску."

Подобували всього, почали варити обід. Як зварили, стали радитись, кому йти кликати на обід пана Коцького.

Ведмідь каже:

„Я не підбіжу, як треба буде втікати".

А кабан:

„Я теж неповороткий".

„А я старий уже і трохи не добачаю", — мовить вовк.

Тільки зайчикові приходиться йти кликати пана Коцького.

Прибіг заяць до лисиччиної нори. Коли-ж лисичка вибігає та й дивиться, що зайчик стоїть на двох лапках біля хати та й питає його:

„А чого ти прийшов?"

Він каже:

„Просив вовк, ведмідь, дикий кабан, і я прошу, щоб ти прийшла із своїм паном Коцьким до нас на обід".

А вона йому каже:

„Я прийду з ним, але ви поховайтесь, бо він вас розірве".

Зайчик прибігає до них і хвалиться:

„Ховайтесь, бо казала лисичка, що як він прийде, то подушить вас".

Вони почали ховатися. Ведмідь лізе на дерево, вовк сідає за кущем, кабан риється у торішнє листя, а зайчик лізе в кущ.

Аж ось веде лисичка свого пана Коцького. Доводить до столу. А він побачив, що на столі багато мяса, та й каже:

„Ма-у!... ма-у!... ма-у!..."

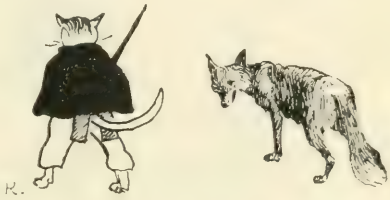

А ті думають:

„От який ненажера. Ще йому мало! Він ще й нас поїсть!"

Виліз пан Коцький на стіл та почав їсти, аж за вухами лящить. А як наївся, простягся на столі.

Кабан лежав близько столу в листі. Якось укусив його комар у хвіст. Кабан рушив хвостом, а кіт думав, що то мишка, скочив із столу і вчепився пазурями кабанові в хвоста.

Кабан як схопиться — як стане втікати! Пан Коцький злякався кабана, скочив на дерево, де ведміть сидів. А ведміть, як побачив, що кіт лізе до нього, почав вище лізти по дереві, та до

такого доліз, що й дерево не вдержало. Так він додолу і впав. Гуп! та просто на вовка. Мало не роздушив сердешного.

Як схопляться вони, як стануть утікати! А заяць і собі за ними — забіг не знати куди. А потім посходилися та й кажуть:

„От який малий, а трохи нас усіх не поїв!"

66. На новий рік.

Сійся, родися, жито, пшениця,
Всяка пашниця
На щастя, на здоровля,
На новий рік,
Щоб краще вродило, як торік:
Коноплі під стелю, а льон по коліна;
Щоб у вас хрещених головка не боліла.
Будьте здорові з новим роком, з Василем!

67. Лисичка й журавель.

Лисичка жила у великій приязні з журавлем, навіть десь покумалися. От лисичка кличе журавля до себе в гостину.

„Приходь, кумцю! Приходь, любцю! Чим хата багата, тим приймy".

Іде журавель на прошений обід, а лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тонесенько по тарілці та поставила перед кумом.

„Живися, кумочку, не погордуй! Сама варила!"

Журавель стук-стук дзьобом — нічого не спіймає. А лисичка тим часом лиже та й лиже кашку, аж поки сама всієї не ззіла. А коли кашки не стало, вона каже:

„Вибачай, кумочку, більше не маю чим тебе приймати".
„Спасибі й за те", - пісним голосом промовив журавель.
„А ти-б, кумонько, до мене взавтра в гості прийшал".

„Добре, кумочку, прийду. Чому-б не прийти?" — одмовляє лисичка.

На другий день приходить лисичка, а журавель наварив мяса, бурячків, фасольки, картопельки, покраяв усе те на дрібні шматочки, зложив у високе горнятко з вузькою шийкою та й поставив на столі перед лисичкою.

„Живися, кумонько! Не погордуй, люба моя!" — припрошує журавель.

Нюхає лисичка — добра страва! Встромила голову до горнятка, не йде голова. Пробує лапкою, годі витягнути. Крутиться лисичка, заскакує звідси і звідти довкола горнятка — нічого не порадить. А журавель не дармує. Дзьоб-дзьоб у горнятко, та й їсть собі шматочок за шматочком, доки всього не виїв.

„Вибачайте, кумонько, — мовить, випорожнивши горнятко. — Чим хата багата, тим і рада. А більше на цей раз нічого не розстарався".

Розсердилася лисичка, навіть не подякувала за гостину. Вона думала, що на цілий тиждень наїсться, а тут прийшлося голодній додому йти.

Відтоді заріклася лисичка водити приязнь із журавлем.

68. Рідний край.

Земле моя, нене моя, голубко моя!

Пахучими васильками ти уквітчана. Крівавими річеньками розмальована. Дрібненькими слізоньками та поливана.

69. Україна.

Нема нічого кращого на світі, як наша рідна земля, Україна. Широкими, чистими річками поперетинана,

зеленими лугами уквітчана, буйними нивами мережана.

А височенні гори від полудня стоять, немов сторожі, в крижаний панцирь закуті.

А здалеку синє море грає, мов запрошує до себе: „Ходіть, мої рідні, ходіть! Колись ваші предки, запорожці, гуляли по моїх хвилях, погуляйте й ви! Сумно мені за вами, за вашою піснею милозгучною, за вашими казками.“

А до моря вливається наш батько Дніпро, велика козацька ріка.

Над Дніпром на горах блищить золотоверхий Київ, а там міста і села по ярах і балках, а там степи шумлять, хвилюють, колихаються, пахнуть . . .

А на степах стоять могили і в тиху ніч оповідають собі про давні кріваві часи, як наші предки буйні голови клали, щоб боронити рідну землю й волю.

Велика і гарна наша земля!

Треба-ж нам пильно вчитися, треба завчасу до роботи братися, щоб не змарнувати її дарів, щоб на гарній землі зацвіло гарне і добре та чесне життя.

70. До рідного краю.

Гори сині, ріки чисті,
Ниви рівні, колосисті,
Чи у щасті чи в недолі,
Не забуду вас ніколи.

Завтра, так само, як нині,
Вдома, як і на чужині,
Рідний краю, рідні люди,
Я вас люблю все і всюди.

71. Пізній Іван.

Іван прийде бувало із школи, кине капелюх на постіль, книжки на ослін і біжить зараз на город. Молодший брат Василько закине йому книжки, згубить олівець; мама сховає капелюх.

Вбіжить Іван у хату вчитися, мусить шукати книжки. Мине не раз ціла година, поки він знайде все.

Знайде, почне вчитися, вивчить і знов лишить книжку на столі. А на другий день шукає книжок. Знайде книжки, шукає зшитків. Вже і зшитки знайшов та олівець — нема капелюха

А до школи давно вже пора. Іван спізнюється трохи не що-дня.

Одного разу йде Іван сумний до школи, спізнився більш, як на годину. Не міг знайти капелюха. Перешукав усю хату. І на постелі шукав і під столом. І на ослонах і під ослонами - нема й нема. Пішов до сіней, до комори - капелюха нема. Поліз на піл — шкода було шукати. Вже і сестри шукають і мама метушиться по хаті — капелюха нема.

Минуло доброї пів години, як Іван пригадав собі, що бавився вчора на городі. Біжить, а капелюх лежить у борозні між грядками. Підняв його Іван і йде чим-дуж до школи. Але вже дуже сумний.

Коло школи не було дітей. Іван знав, що вони вже в клясі вчаться. Одчиняє двері до кляси, певний, що почує догану від учителя. Але відразу остовпів. У клясі нема живої душі.

Вернувся Іван додому, не знаючи, що думати.

На другий день гомоніли між собою діти, що то вони пережили вчора на прохідці.

Прийшли були вчора рано до школи, а вчитель каже: „Лишіть, діти, книжки в лавках. Підемо на прохідку“.

Пішли до лісу. Бавилися, бігали, ловилися. Учитель оповідав їм цікаві пригоди з життя у великих лісах, розказував, як дихають квітки, звідкіля беруться роси.

Іван слухає, і жаль йому дуже, яка то гарна мусіла бути та прохідка! Він знав, що колись підуть усі до лісу. Ждав на цю хвилю нетерпеливо. Тепер вона минула. Іван мусів жалувати, що не був на прохідці.

72. Сон про весну.

Гей у лісі на горісі листячка не стало. Гей у лісі на горісі пташенятко спало.

Зіма люта. Доокола сніг і метелиця. Пташенятку-ж, небожатку ярь-весонька сниться.

73. До весни.

Знову сонце припікає, весняним промінням сяє. Дзюрчить потік, шумить ріка, на хвилях рибонька гуляє. І знов розвилися гаї, зацвіли первісточки в лісі. І бузько на одній нозі, мов вартовий, стоїть на стрісі в своїм гнізді.

А прийде нічка, о Господи! Як в нас чудесно! Співають птахи, грає річка, сяють зорі.

Весно, весно, яка ти гарна!

Запитання: Як виглядає наш потік і наша річка весною?

Що робиш, хлопчику і дівчинко, від ранку до вечори у гарні весняні дні?

74. Що нам принесла весна?

Вернулася весна красна до нас у гостину. Принесла нам від Боженька рожу і калину.

Надійшла весна прекрасна, многоцвітна, тепла, ясна, мов дівчина у вінку. Ожили луги, діброви. Повно гамору, розмови і пісень в чагарнику.

„Весна прийшла! Тепло знайшла!“ кричать дівчатка й хлопчики.

„Цвірінь! цвірінь! Журбу покинь!“ цвірінькають горобчики.

Все ожило, все розцвіло. І рій дітей привітненьких на той горбок несе вінок з фіялочок блакитненьких.

Що робимо в хаті на весні?
Що на подвірці, в городі, в саду?

75. Веснянка.

Весела веснянка
Далеко лунає;
Бурхливая річка
Вже кригу ламає;
Сніги розтопились,
Злилися струмками;

Земля молодіє,
Укрилась квітками.
З чужої чужини,
З далекого раю,
Пташки прилетіли
До рідного краю:

Гаї всі і луки
Піснями озвались:
Веселі проміння
З небес засміялись!

Як виглядає на весні рілля й сіножать? Що бачимо й чуємо весняною порою в лузі, в лісі? Які квіти, які птиці?

76. Пташине гніздо.

Михась знайшов в саду в кущі пташине гніздо Заглянув до нього і дуже зрадів. В гнізді було четверо рябеньких яєчок.

Побіг Михась до батька та кричить уже здалеку:

„Тату, тату! Я знайшов гніздо і четверо яєчок в ньому. Я візьму собі їх і буду бавитися".

„Не бери, синочку, пташиних яєчок. Пожди, взавтра я піду з тобою до гнізда".

Другого дня побачив Михась уже пять яєчок у гніздечку. Тоді батько сказав:

„Не заглядай, Михасю, до гнізда довший час. За три тижні я покажу тобі щось цікаве у гніздечку".

Минуло три тижні. Батько взяв Михася за руку й повів його до гнізда. Дивляться, а в гніздечку сидить пять голих писклят з одкритими дзьобиками до гори.

Прилетіла пташка-мати. Принесла в дзьобі гусільницю. Пташенятка почали пищати. Мати встромила тому, що найбільш голодне, гусільницю в ротик і полетіла.

А батько каже до Михася:

„Бачиш, сину, як добре, що ти не рушив яєчок. Тепер ми діждалися пятеро пташок. А старі пташки літають по нашім саду, визбірують гусільниці з наших дерев і годують ними свої діти".

На другий рік на весну пташки знов вистелили собі гніздечко в тому-ж кущі.

77. Чиж і голуб.

Весною чижик молоденький, такий співучий, проворненький, в садочку все собі скакав та якось у сільце й попав.

Сердега в сітці рветься, бється, а голуб бачить те й сміється!

„А що? Попавсь? От тобі й на! Вже, певно, голова дурна. Не бійсь! Мене-б не піддурили, хоч як би не хитрили, бо я не чижик! Ні . . . оце!“ . . .

Аж гульк — і сам піймавсь в сільце.

78. Хлопець і пташка.

Люблю я тебе, пташино,
Як щебечеш між квітками,
Мовчки слухаю й радію
І любуюся піснями.

Міг би я тебе, пташино,
В плетене сільце піймати,
Щоб співала, поки схочу,
Поки сила є співати.

Та люблю я тільки вільних,
Тільки вільні можуть жити
Там, де небо ясно сяє,
Ллються співи, пахнуть квіти.

79. Хлопчик і гадюка.

Хлопя в садку собі гуляло та й забажало на играшки вужа спіймати. Воно гніздо його пізнало, то як втерпіти, щоб не взяти?

Побігло, устромило руку і витягло — гадюку.

Злякався хлопчик, аж поблід. Стоїть, як стовп, і не втікає.

Гадюка дивиться і так йому мовляє:

„Бач, дурнику, робити так неслід. Ти знаєш, що за це буває? Узяти-б, добре укусити. Та хай вже цей раз Бог простить! А вдруге — лишенько набудеш! Гляди-ж! Шануйся, стережися, робити так не вчися, та роздивляйся, з ким жартуєш!“

80. Стара груша.

Посеред саду стоїть велика стара груша. Під нею сідає що-вечора дід Опанас. Коло нього бавляться внуки. Вони їдять залюбки смашні солодкі грушки, що падають одна за другою з дерева.

Малий Михайлик виліз дідові на коліна й просить:

„Скажіть, діду, звідки взялася тут оця груша?“

„А ти-ж не знаєш?“ — питається дід.

„Знаю. Але кажіть ще раз“, — просить хлопчина.

Поприставали до діда инші внуки, і він оповідає їм давню подію.

Дід каже:

„Як умер мій тато і лишив мене сиротою, я тужив і не раз плакав з журби. Дістав я хату і город, більш нічого. Приходить багатий мій сусід і каже:

„Не журися, Опанасе! На твоїм городі, там, де ти саме стоїш, закопаний великий скарб“.

Я почав зараз уночі копати яму і шукати грошей. Не знайшов.

Виходить рано сусід і сміється.

„Я знав, що ти будеш шукати грошей. Гроші є в землі, але треба їх инакше добувати. А як їх добувати, ти сам побачиш“.

Він пішов до свого саду, викопав грушу і дає мені:

„Посади, щоб не засипати дармо ями“.

Я посадив грушу. По кількох роках я вже продавав в-осени грушки. Тоді я побачив, яка в садовині сила.

Я засадив увесь свій город грушами, яблунями та сливами. Діставав самі найкращі щепи, всі однакового роду.

Бачите великий наш сад. До свого городу я докупив у сусідів шматок поля. Вони їхали за море і продали мені поле.

Що діється з моїми давніми сусідами, я не знаю. Але ви бачите, які гарні сади я лишаю своїм дітям і внукам“.

81. Вечір.

Сонце заходить, гори чорніють. Пташечка тихне, поле німіє. Радіють люди, що відпочинуть.

Попрощалось ясне сонце з чорною землею. Виступає круглий місяць з сестрою зорею. Виступають із-за хмари. Хмари звеселіли.

82. Зірка.

Зірочко ясна, голубко красна! Коли-б мені крила, з летів би я, мила, ген-ген високо, де твоє око ясненько сяє.

83. Зоряна ніч.

На небі сонце гасне, на землю ніч іде, зоряне стадо ясне по небесах веде.

Ідуть зірки юрбою. А місяць серед них, як той вівчарь з пугою серед овець дрібних.

Пасіться зорі-вівці, поки проснеться день. А вітер на сопілці заграє вам пісень.

Загадка. Поле незміряне, вівці несчислені, посередині пастух: лиш голова — та й то без вух.

84. Роса.

Гляньте, діти, росиця! Спозаранку перлиться, мов жемчуг, що ним обсипаний ввесь луг.

Не лиш луг — кожна квітка, кожний кущик і вітка, кожна травка, стебло.

Не на вік. На хвилину, на часок, на годину, доки сонце зійде.

Бо як сонце пригріє, то роса геть змарніє, щезне...

Шкода роси!...

85. Схід сонця.

Світає. Край неба палає.

Соловейко в темнім гаї сонце зустрічає.

Тихесенько вітер віє. Степи, лани мріють. Між ярами над ставами верби зеленіють. Сади рясні похилились. Тополі на волі стоять собі, мов сторожі, розмовляють в полі.

І усе те, вся країна повита красою, зеленіє, вмивається ранньою росою. Вмивається, красується, сонце зустрічає, і нема тому почину і краю немає.

86. Вранці весною.

Чи знаєш, хлопчику, хто то побудив удосвіта пташки у лісі? Перше соняшне проміння — правда? А чув ти коли ранішній спів пташок у лісі? Чув ти коли, який вони счиняють гамір у листі дерев, як блисне над лісом перше соняшне проміння?

Чи знаєш, дитинко, яка то пташка зависне в повітрі над нивами, як тільки блисне перше весняне проміння? Чи ти чув коли спів її? Чи ти бачив коли, як тріпоче вона крильцятами в повітрі?

А хто то на подвіррі вискочив на пліт, залопотів крильми й крикнув на все село: Ку-ку-рі-ку!?...

Чи не радіє він, що сонце засвітило і прогнало пітьму ночи?

А знаєш, що твоя сестричка подоїла вже корови і вигнала їх на пашу?

Що робить твоя мама раненько? Бачиш, що вже приставила до вогню пшоняну кашу й оббірає

картоплю? Квапиться, щоб зварити сніданок, поки тато злагодить плуг у поле.

А сонце викотилося вже по-над землю. Вже показалася на небі золота баня.

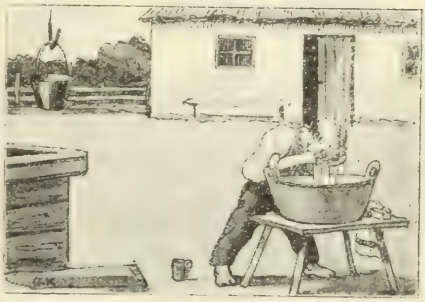

Чи ти вилежуєшся, синку, в ліжку, поки всі не підуть до своєї роботи?

Ні, як тільки перше проміння сонця загляне тобі в очі, ти вже схопився з ліжка і просто біжиш до води обмити руки, лице. А там із садка вітають тебе горобці, а сонце обсипає тебе золотим своїм промінням. Правда, як весело весняним ранком?

87. Гарний вчинок.

Я прийшов сьогодня до школи так, що вчителя ще не було. Троє чи четверо хлопців знущалося над бідним Юрком, тим рудим, що має всохлу руку. Штовхали його лінійками, кидали на нього лушпайками з горіхів і показували, як то він носить руку на перевязі.

Бідний каліка стояв мовчки й дивився благаючими очима то на одного, то на другого, щоб дали йому спокій. Та хлопці сміялися з нього чим-раз дужче, і він загорівсь увесь од сорому та гніву.

Враз Гаврило, отой з поганим похмурим лицем, вибіг на середину кляси. Він почав показувати, що ніби-то двигає два кошики на плечах. Удавав рухи Юркової мами, яка несла що-дня повні кошики городини на торг, а як тільки продала, чекала на сина під школою.

Тоді Юрко не видержав. Схопив каламарь і з усієї сили жбурнув ним на Гаврила. Але Гаврило відхилився, а каламарь поцілив у стіну коло таблиці. В ту-ж мить увійшов учитель до кляси.

Всі повтікали на свої місця і позатихали із страху, як зайці. Вчитель підійшов до столу, побачив чорну пляму на стіні й спитав суворим голосом:

„Хто це зробив?"

Ніхто не відповідав. Тоді вчитель крикнув ще дужче:

„Хто?"

Несподівано підвівся з лавки високий хлопець Остап і сказав:

„Я".

Остап був найліпший учень у клясі. Найкраще читав і найспокійніше сидів у школі. Йому жалко стало бідного Юрка.

Вчитель подивився на Остапа, кинув оком по учнях, що здивовано поглядали, і сказав лагіднішим голосом:

„Ні, то не ти".

Виждав хвилину, а потім додав:

„Я не покараю того, що провинився. Нехай встане!"

Юрко піднявся і з плачем став казати:

„Мене штовхали, насміхалися надо мною, висміювали мою маму. Я стратив голову . . . кинув" . . .

„Сідай! — сказав учитель. — Нехай встануть ті, що довели його до гніву".

А коли встали винуватці, вчитель сказав:

„Ви зневажили товариша, що вас не зачіпав. Ви насміялися з нещасливого, з каліки, що сам не може оборонити себе. Ви допустили себе до поганого вчинку".

А потім пішов до тої лавки, де стояв Остап, звісивши голову. Учитель взяв його під бороду, підняв його голову догори, поглянув йому в очі й сказав:

„У тебе гарна душа!“

88. Помирися з товаришем.

Ішли хлопці до школи. Весело оповідали собі, що вчора робили, які приємности ждуть їх сьогодня по науці.

Михайло Зарічний жалується:

„Я знаю, що-б то я робив! Побіг би на вигін і грався-б до вечора. Але вчитель знов задасть нам писати домашню вправу! Я вже сьогодня ледви написав“.

„Не вчора, але сьогодня?“ — питається Роман.

„Вчора не хотілося писати. Я й сьогодня не писав би, але вчитель буде сварити“.

А Роман каже:

„Ану, покажи свою вправу!“

Взяв сшиток Михайла й каже:

„Але-ж ти написав, написав! Ліпше було вже не писати, ніж так намазати“.

„А тобі що до того! — крикнув Михайло. — Пильнуй свого носа, не чужого проса! Який мені знайшовся дорікати товаришеві!“

Михайло вирвав сшиток у Романа з рук і штовхнув товариша кулаком у груди.

Роман скривився від болю й сказав крізь сльози:

„Я буду скаржитися вчителеві на тебе“.

„Овва! Як хочеш! . . .“

Пішли далі — гнівні один на другого. Уже не говорили між собою.

Але, як наближалися до школи, приступає Михайло Зарічний до свого товариша Романа й просить його:

„Романе, прости мені. Я не буду вже зачіпати тебе. Романку, дуже тебе прошу, прости мені. Забудь, що я скривдив тебе“.

Роман мовчав хвилинку. Але, як глянув на Михайла і побачив зажурене і стрівожене його лице, простягнув до нього руку і промовив:

„Я вже не гніваюся на тебе. Прощаю тобі й забуваю про все“.

89. Котик і півник.

Був собі котик і півник та й побратались. От котикові треба йти по дрова, він і каже півникові:

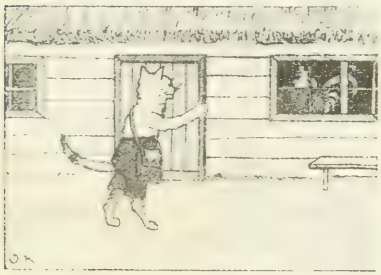

„Сядь же ти, півнику, на печі та їж колачі, а я піду по дрова. Та як прийде лисичка, то не озивайся!“

Пішов.

Коли-ж біжить лисичка.

„Півнику, братіку, одчини! Півнику, братіку, одчини! як не одчиниш, віконце видеру, борщик вилю і тебе візьму“.

А півник каже:

„Тоток-тоток, не велів коток! Тоток-тоток, не велів коток!“

От лисичка віконце видерла, борщик вилила, і півника взяла. Несе його, а він кличе котика — співає:

„Мій котику, мій братіку! Несе мене лиса за кленові ліси, за круті гори, за бистрі води!“

От котик почув, прибіг, одібрав півника й поніс додому, та й каже знов:

„Гляди-ж, півнику, як прийде лисичка, не відкликайся, бо тепер я піду далі“.

Пішов.

А лисичка вже й біжить. Стук-стук у віконце:

„Півнику, братіку, одчини! Як не одчиниш, віконце видеру, борщик виїм і тебе візьму!“

А півник усе:

„Тоток-тоток, не велів коток!“

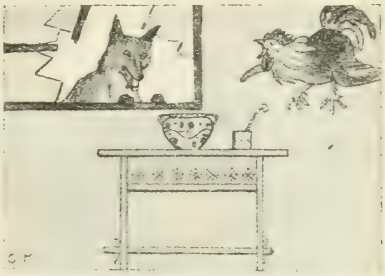

От вона віконце видерла, борщик виїла й його взяла. Несе, а півник знову:

„Мій котику, мій братіку! Несе мене лиса за кленові ліси, за круті гори, за бистрі води“.

Раз переспівав — не чує котик. Він вдруге голосніше — котик прибіг, одібрав його й поніс додому, та й каже:

„Тепер же я піду далеко-далеко, і хоч як уже будеш кричати — не почую. То вже мовчи, не озивайся до лисички“.

Коли-ж ізнов лисичка:

„Півнику, братіку, — каже, — одчини! Півнику, братіку, одчини! Як не одчиниш, віконце видеру, борщик виїм і тебе візьму“!

А півник:

„Тоток-тоток, не велів коток!“

От лисичка віконце видерла, борщик виїла й його взяла. Несе, а півник співає — раз, удруге, втретє . . . котик не почув, а лисичка й понесла півника додому.

Увечері приходить котик додому — нема півника. Він зажурився, а далі зробив собі скриночку, узяв мішок і молоток і пішов до лисиччиної хатки. Став і заграв:

„А в лиски-лиски новий двір, чотирі дочки — на вибір, пятий Пилипко, та й той мій!“

А лисичка саме пекла паляннички. От старша дочка лисиччина й каже.

„Мамо, піду я подивлюсь: хто це так гарно грає, і паляничку візьму“.

А лисичка каже:

„Іди!“ — І дала їй паляничку.

Донька пішла, а котик її — цок в лобок та в мішок, та й знов став грати.

От і друга дочка каже лисичці:

„Піду і я, мамо!“

Лисичка каже:

„Іди, доню!“ — І їй дала паляничку, і ця пішла.

А він і ту — цок в лобок . . .

А після і третя дочка і четверта. А Пилипко ждав-ждав і каже:

„Піду я, мамо, піджену їх, чого вони так забарилисъ“.

Пішов. А котик і його — цок в лобок та в мішок. А після того в хату до лисички. І її убив та тоді дивиться, що півник уже без стегенця. Витяг борщик, достав стегенце, притулив до півника та й поніс додому.

На радощах котик грає, а півник співає.

От вони живуть і хліб жують та постолом добро возять.

90. Івась.

Зібрав Івась дітей гурток і ніби їх муштрує. „Стій! Вправо! Вліво! Раз, два, три!“ Вже військо маршує.

Марійка теж стоїть в ряді. Івась гукає грізно: „Чому не слухаєш мене? Ступаєш з місця пізно?

„За кару станеш у куті і будеш вартувати, а з місця ані руш мені, хоч-би й позвала мати!

І на Петра Івась лихий, що не тримає кроку. Погрожує: „Будеш за те служити ще пів року.“

Так кожному Івась лихий припяв погану латку. А батько з боку приглядавсь і каже на остатку:

„Івасику! А ти уже на завтра все навчився?“ . . . Івась здрігнувся, меч пустив і — ввесь засоромився.

91. Памятна днина.

Сьогодня в нас велике свято. Тато скінчили класти хату. Запросили сусідів і приятелів, прийшов і панотець і посвятив нашу хату.

Потім мамуня частували сусідів. Усі були веселі. А ми, діти, як тішилися! Бо дуже вже нам надокучило сидіти в земляній ямі. Ми ледви могли діждатися тої хвилі, коли знов будемо мати дах над головою. Нарешті діждалися.

Вернулися наші тато щасливо з війни. Купили дерева і звезли його на пусте подвірря.

Ми, діти, не думали, щоб то так швидко збудована була наша хата. Тільки що почалося цюкання сокирами, а вже незабаром і зруб хати стояв, і крокви піднеслися на зрубі.

Для нас, дітей, була велика втіха метушитися поміж робітниками. Я виліз на вишки і трохи не впав на землю. Зловив мене Охрим і добре ремінцем випарив, але то мені не боліло. Я ще після того не раз

видряпувався по стовпах на вишки, але вже вважав, щоб не впасти.

Тато привезли дахівку. Давніше була наша хата вкрита соломою, нову хату вкрили дахівкою. Таке веселе покриття — червоне. Здалеку видно нашу хату.

Вже порозходилися сусіди.

Ми полягали спати в своїй новій хаті. Ще не мазані стіни; нема дверей, вікон, але то вже байдуже! До зіми ще далеко!

Якась така весела наша хата. Висока — далеко вища, ніж була стара. Тато бачили в чужих краях високі хати і собі таку збудували. І двері високі, і діри на вікна дуже великі. Ото, як ми вже зачинимо хатні двері, як у вікнах блищатимуть скляні шибки, то зразу буде роскішно!...

Які ми знову щасливі, що маємо над головою свій власний дах.

92. Любіть рідну хату.

Любіть свою хату, бідну, небагату. Тут ви бігали до мами дрібними ногами.

Тут ви підростали, божий світ пізнали. Звідси вас вели за руку в школу на науку.

Тут ваша утіха, радість і потіха. Гей, нема то, нема в світі, як батьківська стріха!

93. Горить.

Ударив дзвін: бам-бам! бам-бам!... Трівожну вість розносить нам.

Хто лиш почув — зірвавсь, біжить. Довкола крик: „Горить! Горить!“

Вже дах зайнявсь. Валиться зруб. Як скалка, так палає дуб.

В пожежі тане все, як віск. Лиш чути гук і шум і тріск.

В червоний день змінилась ніч. Село — немов велика піч.

94. Згоріла наша хата.

Наша хата спалахнула
В білий день, як свічка.
Де-ж тепер нам притулитись,
Як настане нічка?

Де-ж тепер нам притулитись,
Як візьмуть морози?
Батько з горя похилився,
А мама ллє сльози.

95. Чумаки в дорозі.

Лінивою, тихою ходою ступають круторогі воли. Бряжчать мережані ярма з терновими занозами, поскрипують нові чумацькі мажі.

Біля возів ідуть чумаки, на пужально опіраючися. Та все високі, кремезні постаті у засмолених сорочках, у високих шапках, з люльками в роті.

Згорда поглядають вони довкола, певні в своїх силах, байдужі до трудів і невигод. Не турбує їх думка, що нікому доглянути в дорозі, нікому сорочки випрати, голови змити.

Ой, змиють чумакові голову дрібні дощі, а розчешуть густі терни, а висушить ясне сонце, а розвіє буйний вітер!

96. Тарас Шевченко.

Тарас Шевченко найславніший український поет. Більше, як десять років мучився він на засланні в далекій, чужій стороні, засланий туди московським царем за те, що боронив свій рідний народ.

Написав книжку прекрасних віршів „Кобзарь". Це найцінніша наша книга.

Шевченка поховано на Україні над Дніпром, біля міста Канева. Там йому висипано високу могилу.

Що-року святкуємо память нашого поета Тараса Шевченка.

97. На Великдень.

На Великдень, на соломі
Проти сонця, діти
Грались собі крашанками,
Та й стали хвалитись
Обновами.

Тому к святкам
З лиштвою пошили
Сорочечку, а тій стьожку,
Тій стрічку купили;
Кому шапочку смушеву,
Чобітки шкапові,
Кому свитку . . .

Одна тільки
Сидить без обнови
Сиріточка, рученята
Сховавши в рукава.

— Мені мати купувала . . .
— Мені батько справив . . .
— А мені хрещена мати
Лиштву вишивала.

„А я в попа обідала!“
Сирітка сказала.

98. Як бачимо.

Бачимо очима. В очних ямках маємо очі. Вкривають їх рухливі повіки і бережуть перед небезпекою. Брови над очима не допускають поту з чола до очей. Вії задержують порошинки

куряви і не пускають їх до очей. А коли таки впаде що в око, починають плисти сльози і виполіскують із ока непрошеного гостя.

Що бачимо очима в кімнаті, на обійсті, в полі, в лузі і в лісі?

Що бачите на просторі?

Що бачите велике, а що мале?

Що бачите зелене, червоне, що синє?

Що просте, а що криве?

99. Подяка.

О, Боже, дякую тобі
За бистрі ясні очі.
Я ними бачу сонце вдень,
А місяць серед ночи.

Спасибі за уста. Ти дав
Мені їх до розмови,
Щоби тебе я величав,
Людей не лихословив.

За вуха дякую тобі,
Я ними згуки чую.
А носом нюхаю квітки,
Язиком мед смакую.

Пучками дотикаюся
Шовкових трав у маю.
О, Боже, як багатий я,
Що стільки відчуваю.

З яких частин складається людське тіло?

Тепер зокрема, які є частини голови, тулуба, рук, ніг?

Загадки. 1. Ой на горі гай, під гаєм мигай, під мигаєм сапай, під сапаєм хапай.

2. Деревлянки везуть, кістянки січуть, мокрий Мартин обертає. А-ну, хто вгадає?

3. Кругленьким, маленьким до самого неба докину.

100. Чого хочемо?

Хочемо волі, власної долі,
Хочемо рідний розвивати цвіт,
Хочемо освіти,
Думкою летіти,
Облетіти широкий, красний світ.

101. Козак.

Козак пана не знав з віку. Він родився на степах. Стався птахом з чоловіка, бо зріс в кінських стременах.

102. Смерть козака.

Ой на горі вогонь горить, а в долині козак лежить. Накрив очі китайкою, заслугою козацькою.

У головах ворон кряче, а в ніженьках коник плаче.

Козак мовить:

„Біжи, коню, дорогою степовою, широкою, щоб Татаре не піймали, сіделечка не здійняли. Біжи, коню, додомоньку, в рідну нашу сторононьку.“

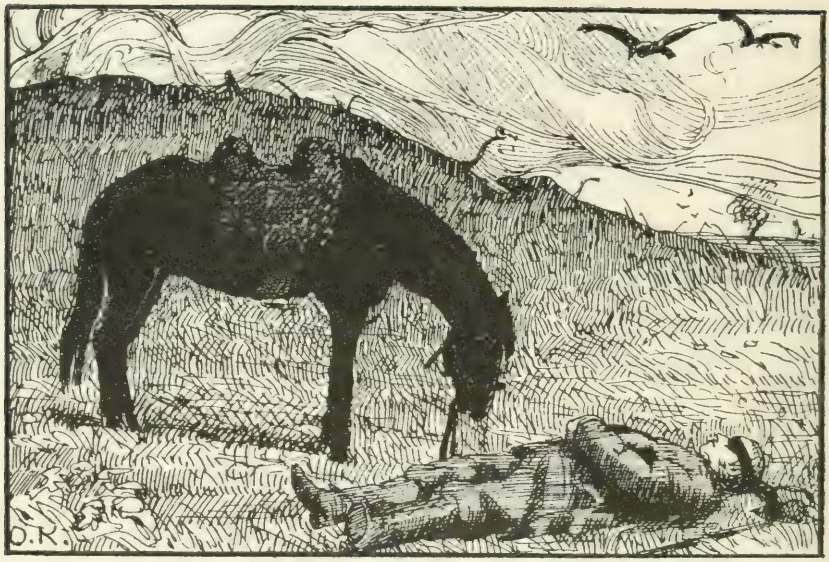

Прибіг коник під ворота, стукнув-грякнув біля плота.

Вийшла сестра — розгнуздала. Вийшла мати — заридала:

„Ой, коню мій вороненький, а де-ж мій син молоденький?“

А кінь мовить:

„Не плач, мати, не журися. Вже-ж бо твій син оженився: він взяв собі паняночку, в чистім полі земляночку.“

103. Гніздечко ластівки.

На весні прилетіло дві ластівки й стали ліпити собі під стріхою гніздечко.

Малий Василько приглядався до їх роботи що-дня. Нарешті діждався, що ластівки вже скінчили свою хатку.

З того часу бачив то головку, то хвостик у віконці гніздечка. Нарешті почали пищати в ньому малі пташки, і кілька відкритих дзьобиків визирало із нього. Що прилетить стара ластівка, то молоді діточки счинять гамір, аж в ухах лящить. Де-б не був Василько, мусить прибігти до ластовиного гніздечка.

Одного дня щось почало Василькові нашіптувати:

„А-ну, чи великі вже ластівята? чи вміють вони літати?“

Василько взяв граблі й почав ворушити ластовину глиняну хатку.

Ворухнув раз, другий — і посипалася з-під стріхи засохла глина, а з нею впало на землю пятеро ластівят.

Коли Василько подивився на них, то заплющив од страху очі. Пташки лежали мертві. Василько чим скорше втік і сховався в городі.

Враз чує сердитий голос тата:

„Хто то збив ластовине гніздо?“

Повиходили всі з хати, оглядають неживих ластівят, охкають над ними. Прилетіли старі ластівки, дивляться, що нема їх хатки, бачуть своїх мертвих діточок і почали голосити. Так жалібно плакали над дітьми, аж серце краялося з болю.

І знов чує Василько, як говорить старший його брат:

„То певне горобець хотів влізти до гнізда й розвалив його. Я з весни не раз бачив, як ластівки відганяли горобця від гнізда.“

„Нещастя з тими горобцями! — промовив батько. — Пшеницю лущать, кукурудзу дзьобають, черешні обідають, ще й бідним ластівкам не дають жити . . . А киш, погані! — крикнув із пересердя на гурт горобців, що цвірінькали в коноплях. — Дістану я вас у свої руки! А киш-ша!“

Бачить Василько, як посипалися грудки землі на горобців, і шкода йому стало бідних пташок. Вибігає з городу, стає перед батьком, каже:

„Не сердьтеся, тату! То я збив ластовине гніздо. Мені так жаль тепер тих бідних пташок.“

Він не вважав на те, який був лютий його батько на горобців. Так йому жалко стало бідних ластівок і горобців, що розплакався на ввесь голос.

А тато, бачучи жаль дитини, промовив лагідним, добрим голосом:

„Бачиш, сину, яку ти кривду зробив ластівятам? На смерть їх позабивав. А бідні ластівки-батьки? Чуєш, як жалібно голосять за діточками?“

Василькові ще жалкіше стало. Він почав голосити не менш, як бідні пташки.

104. Христос воскрес!

Христос воскрес! Радійте, діти, біжіть у поле, у садок. Збірайте зіллячко і квіти, кладіть на божий хрест вінок!

На вас поглянє Божа Мати, радіючи, з святих небес. Збірайтесь, діти! Нум співати: „Христос воскрес! Христос воскрес!“

105. На городі.

Всю весну ми з мамою мали роботу на городі: гній возили, орали, грядки робили, садили, поливали...

Що-йно скінчили це, пішли дощі, город наш зеленіє, але-ж і зілля взялося разом з городиною: знов робота — полоти треба. Пололи раз, пололи й другий.

Зате як любо в городі серед літа, коли вже все добре пішло! Ось грядка зеленої кучерявої моркви, петрушки. Ось огірки вкрилися зеленим широким листям; ген горох лізе по тичині і вже хвалиться своїми солодкими стручечками.

А там над потоком капуста розсілася широко на грядках, мов пані, коло неї грядка цибулі стріляє до гори гостренькими дудочками, за нею укріп, а по всьому городі винісся високо тут і там мак: і червоний,

і білий, і блакитний . . . Збоку гордо похитується соя́шник, наче стереже городу — увесь день він обертається за сонцем, оглядає, чи все гаразд.

А що метеликів тут усяких, мух, комарів! . . . Цілі дні невтомно хапають їх наші друзі — ластівки, горобці, гайворони.

Хробачні всякої теж досить у нашому городі, але і від того рятують нас пташки.

Жаба теж не дає їм спуску: тягне і хробака й слизняка — не вередує.

Часом заяць ускочить поласувати молодою капустою, але не завше те йому дармо сходить: Бровко недавно таки зловив бідного зайчика в капусті.

Ще є один найстрашніший ворог нашого городу — це наша свиня із своїми перістенькими дітьми. Оце недавно вмостилася — і, Господи, чого вона там не наробила! Мама аж за голову взялися. З того часу ми й не випускаємо вже її з подвірря, хоч і як її тягне до моркви, до картоплі — аж квичить часом.

106. На селі.

Данилко й Галя дуже раділи. Вони жили в місті, а тепер їхали в гори. Родичі давно вже вибіралися на літо в Карпати, але аж цього року виїхали.

Їхали возом. По дорозі було їм усе незвичайне. Дивували їх височенні верхи гір, покриті густими лісами. Спершу бачили листові ліси, вище в горах самі смерекові.

Потім їхали по-над річку, яка збігала швидко в доли й шуміла в своїх скелистих берегах. А береги її стрімкі, урвисті!

Дуже то все було дивне дітям. Вони не були ще ніколи в горах, не бачили таких дивовищ природи.

А вже найбільш здивувала їх та хата, до якої заїхали. Стояла вона сама одна, недалеко лісу, серед зелених нив. Була з дерева. Але, як діти увійшли до середини, побачили, що й у середині стіни деревляні, гладенькі.

Вийшли з хати й стали приглядатися до неї з усіх боків. Який гарний дах на хаті, зовсім не такий, як на долах. Данилко й Галя довго стояли перед хатою й дивилися на неї, так їм сподобалася з вигляду.

Помалу наблизилися вони до господарських дітей. Найстарший хлопчик Дмитро рубав дрова. Коло нього крутилася Марійка й Василько.

Вони знали вже давно, що мають приїхати до них пани з міста на літо. Знали, що є в них діти. Дуже цікаві були пізнати їх ближче.

Перший Василько підійшов до Данилка та почав придивлятися до нього. За ним підбігла Марійка. Данилко випитував їх, кудою ходити до лісу, де можна купатися. Хотів знати все, що для нього цікаве.

Дмитро скінчив рубати дрова. Підійшов і собі до гурту. А увагу міщуків звернув на себе голос дзвіночка. Галя спитала:

„Хто то дзвонить?“

„То наші овечки,“ — відповіла Марійка.

„А-ну, покажи їх мені!“ — просила Галя.

Дмитро побіг на город і пригнав овечки на подвірря. Діти почали приглядатися до них. Які то радощі були у малої Галі, коли вона відважилася вже погладити сиву овечку.

Данилко й Галя почали тепер звертати увагу на все, що діялося коло них. Ось тут стоять корови і ремиґають. Коло них дрібочуть овечки.

Там ідуть гуси шнурочком до потока.

Он-де курка порпається в землі, шукає зернятка та скликає громадку своєї дітвори.

А там стоїть червоний півень на сторожі, та вважає, щоб не надлетів шуліка і не вхопив йому з-під носа когось із його семї. Час до часу чути його стрівожений голос: „Ко-ко-ко!“ Знак це, що перелетіла якась птиця: ворона або сорока. А може . . . може й шуліку вгледів півень . . . остерегає свою семю перед небезпекою. Квочка теж і собі задирає голову до хмар.

Довго приглядалися Данилко і Галя до сельського господарства. Вже смерклося. Господиня пішла доїти корови, а мала Галя стала поблизу неї та дивилася, як бігло біле молоко в дійничку, як цюркотіло.

107. В місті.

Батько взяв раз до міста всіх дітей: їх було троє.

Дуже їм було тут дивно. Великі муровані хати, одна коло другої. На вулицях повно людей, а всі як би не мали часу, як би бігли кудись.

„Чого вони так квапляться? Не так, як у нас на селі. У нас люди спокійно, поволі ходять“, — думає Дмитро.

Куди не глянеш — великі крамниці. На вікнах усяка всячина.

Діти не могли одірвати очей від усієї новини, яку побачили в місті. Досі вони знали місто тільки з оповідання старших. Тепер побачили його на власні очі.

Їхали поуз велику будівлю.

„Це церква“, — каже батько.

Діти дивуються. Серед міста, між великими мурованими домами стоїть церква.

„А могилки де?“ — запитав Дмитро.

„Могилки за містом, далеко звідси.“

„А в нас могилки коло церкви.“

Вїхали на простору площу. Посеред неї стояв великий будинок із вежою, на якій був великий годинник.

„Ця площа називається базар, а будинок на ній — ратуша. Тут є громадський уряд. В місті називається він мійська управа. Дивися, Марійко, яка висока вежа на ратуші, а на ній годинник.“

„А чому тут у хатах вікна над вікнами?“

„В місті мешкають люди одні над другими. Ці хати називаються камяниці. Кожну збудовано на кілька поверхів. У містах нема багато місця для будови хат. На кожній площі будують високі будинки: поверхові камяниці. Люди мусять тут жити близько осередку міста, щоб не тратити багато часу на хід до урядів і на базар, де купують їжу.“

Заїхали до панів, знайомих ще з літа. В хаті привітали дітей Данилко й Галя. Дуже втішилися, побачивши знайомих із гір: Дмитра, Марійку й Василя. Повели їх до своєї кімнати та стали показувати їм свої книжки з малюнками, свої забавки.

Галя побігла до полички й виняла книжку. Розгорнула й показала Марійці.

„Дивися, які я маю корови. А тут вівці, тут коні. А ти бачила лева, ведмедя?“

Марійка похитала головою.

„Дивися, який страшний ведмідь.“

Показувала Марійці всі свої книжки із звірятами.

А Данилко читав Дмитрові казку й показував малюнки до неї. Дмитро знав ту казку. Правда, трохи

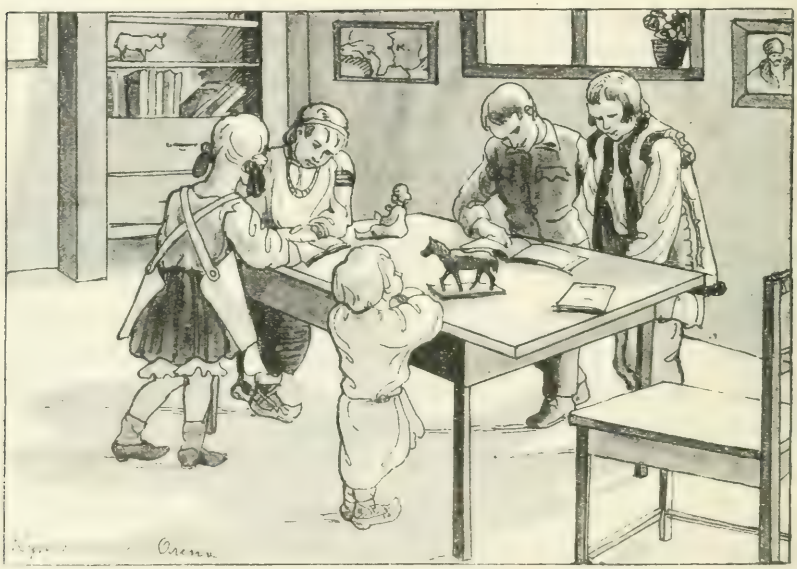

инакше, ніж вона у книжці писана. Але він перший раз бачив тих велитнів, того змія, ту царську палату, де дурний брат добув собі царівну. Там у них, у горах, є такі самі зачаровані скарби, як ті, що показує їх Данилко в книжці. Все-ж таки книжка дуже цікава. Який щасливий той Данилко, що має такі гарні книжки!

А малий Василько стоїть коло столу і не відриває очей від деревляного коня. В них є коні, він любить їх, бігає за ними. Але такого малого коня з дерева

він ще не бачив. О, о! має очі, гриву, хвіст... Зовсім, як живий.

Вже діти давно вернулися до себе в гори, а ще не можуть нарозказуватися про всі ті дива, що бачили в місті. Найбільш згадують про ту велику хату, де мешкають Данилко й Галя, про ті книжки, того коника з дерева, ту ляльку, що вміла сидіти, а як лежала, то закривала очі.

Дмитро виймає у вільну хвилину книжку, що дістав від Данилка, і вичитує казки з неї. Потім оповідає їх Марійці й Василькові та показує їм цікаві малюнки.

А там у місті Данилко й Галя сидять у хаті й бавляться своїми книжками. Але ось Данилко схоплюється з крісла, бере з полиці календарь і обчисляє, скільки то ще місяців треба чекати, поки вони поїдуть влітку знов у гори до своїх знайомих.

Бо таго обіцяв, що поїдуть напевне.

Але то ще дуже довго треба на це чекати.

108. Теля.

Теля стрибало по хліві і навчилося бігати довкола та витанцьовувати.

Як надійшла зіма, погнали теля на річку напувати. Всі корови обережно підійшли до ополонки, а теля розбіглося на лід, задерло хвіст і почало вистрибувати.

Тільки скочило, зараз посковзнулося, гепнуло і заревло:

„Нещасне я! По коліна у соломі стрибало — не падало а тут на рівному я впало.“

Стара корова на те сказала:

„Як би ти було не таке дурненьке, то знало-б, що де легко скакати, там важко держатися.“

109. Горобчик.

Був собі горобчик. І був би він собі нічого горобчик, та тільки біда, що дурненький був. Як вилупився з яйця, так з того часу ні трошки не порозумнішав.

Нічого він не вмів: ані гніздечка помостити, ані доброго зерна знайти. Де сяде, там і засне: що на очі навернеться, те з'їсть. Тільки й того, що завзятий був дуже. Чи є чого, чи нема, а він уже до бійки береться.

Одного разу літав він із своїм товаришем, теж молодим горобчиком, по дворі в одного господаря. Літали вони, гралися, по смітнику порпалися, та й знайшли три конопляні зернятка.

От наш горобчик каже:

„Мої зернятка! Я знайшов!"

А чужий собі:

„Мої! коли мої! коли мої!"

І почали битися. Та так бються, та так скубуться, аж догори скачуть, аж пірря з них летить. Бились, бились, поки потомились. Сїли один проти одного, надулись і сидять. Вже й забули, за що була бійка, коли згадали:

„А де-ж наші зернятка?"

Зирк, аж зерят уже нема. По дворі ходить квочка з курчатами, квокче та промовляє:

„Дурні бились, а розумні поживились."

110. Буланий.

Сказав тато Василеві погнати буланого за село. Василь хотів сїсти на коня й поїхати, та був малий і не міг вилізти.

Він узяв шматок хліба, приманив коня до перелазу та погладив його по шиї. Виліз на огорожу, вхопився за гриву й сів на коня. Поїхали на пашу.

Буланий був радий, що прибіг на пашу, а Василь радий був, що проїхав верхи.

111. Два цапи.

Через яр лежала вузенька кладочка.

Як раз на середині зійшлися два цапи. Ні одному з них не хотілось поступитися назад.

Вони спершу почали тупати ніжками один на одного. Потім намірилися рогами. А далі — як розженуться, як стукнуться лобами — попадали обидва в яр.

Пообдиралися, потовклися, понівечилися. Виліз кожний на той самий беріг, з якого й прийшов до яру.

112. Соломяний бичок.

Жив собі дід та баба. Дід служив на майдані майданщиком, а баба сиділа вдома, мички пряла. І такі вони бідні, нічого не мають. Що зароблять, то проїдять, та й нема. От баба й каже дідові:

„Зроби та й зроби мені, діду, соломяного бичка і осмоли його смолою.“

„Що ти говориш? На віщо тобі той бичок здався?“

„Зроби, я вже знаю на віщо.“

Дід — нічого робити, взяв зробив соломяного бичка і осмолив його смолою.

Переночували. На ранок баба набрала мичок і погнала соломяного бичка пасти. Сама сіла під могилою, — пряде кужіль і приказує:

„Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду! Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду!“

Поти пряла, поки й задрімала.

Коли це з темного лісу, з великого бору, біжить ведмідь. Наскочив на бичка:

„Хто ти такий? — питає. — Скажи мені!“

А бичок і каже:

„Я бичок-третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений.“

Ведмідь каже:

„Коли ти соломяний, смолою засмолений, то дай мені смоли, обідраний бік залатати!“

Бичок нічого — мовчить. Ведмідь тоді його зараз за бік, давай смолу оддирати. Оддирав-оддирав, та й завяз зубами, та ніяк і не вирве. Сіпав-сіпав — ні! Затяг того бичка, Бог знає, куди.

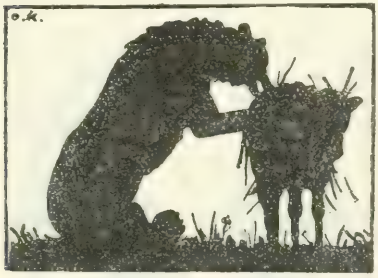

От баба прокидається, аж бичка і нема.

„Ох мені лихо велике! Де це мій бичок дівся? Мабуть він уже додому пішов.“

Та мерщій денище та гребінь на плечі та додому. Коли дивиться — ведмідь у бору бичка тягає. Вона до діда:

„Діду, діду, бичок наш ведмедя привів! Іди, вбий його!“

Дід вискочив, оддер ведмедя, взяв і закинув його у погріб.

От на другий день, ще ні світ, ні зоря, баба вже набрала кужілю і погнала на толоку бичка пасти. Сама сіла під могилою, пряде кужіль і приказує:

„Пасись-пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду! Пасись-пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду!“

Поти пряла, поки й задрімала.

Коли це з темного лісу, з великого бору, вибігає сірий вовк та до бичка:

„Хто ти такий? Скажи мені!“

„Я бичок-третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений.“

„Коли ти смолою засмолений, — каже вовк, — то дай мені смоли, засмолити бік, а то погані собаки обідрали.“

„Бери!“

Вовк зразу до боку, хотів смолу оддерти. Драв-драв, та зубами й застряв, що ніяк уже і не оддере: що хоче назад, то ніяк. Він так вовтузиться з тим бичком!

Прокидається баба — аж бичка вже й не видно. Вона подумала:

„Мабуть мій бичок додому побрів.“

Та й пішла. Коли дивиться: вовк бичка тягає. Вона побігла, дідові сказала. Дід і вовчика у погріб укинув.

Погнала баба і на третій день бичка пасти. Сіла під могилою та й заснула. Біжить лисичка:

„Хто ти такий?“ — питає бичка.

„Я бичок-третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений.“

„Дай мені смоли, голубчику, приложити до боку: хорти трохи шкури не зняли!“

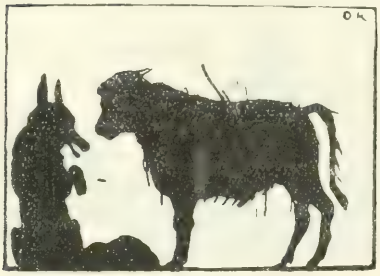

„Бери!“

Увязла і лисиця зубами, ніяк не вирветься.

Баба дідові сказала, дід укинув у погріб і лисичку.

А далі й зайчика-побігайчика піймали.

От як назбіралось їх, дід сів над ямою у погребі, давай гострити ніж. Ведмідь його й питає:

„Діду, на віщо ти ніж гостриш?“

„Щоб з тебе шкуру зняти та зробити з тієї шкури і собі і бабі кожухи.“

„Ох, не ріж мене, дідусю, пусти лучче на волю: я тобі багато меду принесу.“

„Ну, гляди!“

Взяв і випустив ведмедика.

Сів над ямою, знов ножа гострить. Вовк його й питає:

„Діду, на віщо ти ножа гостриш?“

„Щоб з тебе шкуру зняти та на зіму теплу шапку пошити.“

„Ой не ріж мене, дідусю, я тобі за це цілу отару овечок прижену.“

„Гляди!“

І вовка випустив.

Сидить та ще ножа гострить. Лисичка виткнула мордочку, питає:

„Скажи мені, будь ласкав, дідусю, на віщо ти ножа гострив?“

„У лисички, — каже, — гарна шкурка на опушку і на ковнірець, хочу зняти.“

„Ой, не здіймай з мене, дідусю, шкури, я тобі і гусей і курей принесу!“

„Ну, гляди!“

І лисичку пустив.

Остався один зайчик. Дід і на того ножа гострить. Зайчик його питає, а він і каже:

„У зайчика шкура мякенька, тепленька, — будуть мені на зіму рукавички і капелюхи.“

„Ох, не ріж мене, дідусю, — я тобі стьожок, сережок, намиста доброго нанесу, тільки пусти на волю.“

Пустив і того.

От переночували ту ніч, коли на ранок, ще ні світ, ні зоря, аж — дер-дер! щось до діда в двері. Баба прокинулась:

„Діду, діду! щось до нас у двері шкряботить. Піди, подивись!“

Дід вийшов, коли то ведмідь цілий улік меду припер. Дід узяв мед, та тільки що ліг, аж у двері знову — дер-дер!

Коли вийде — аж повен двір овець вовк понагонив.

От незабаром лисичка принесла гусей, курей — усякої птиці. Зайчик понаносив стьожок, сережок, намиста доброго...

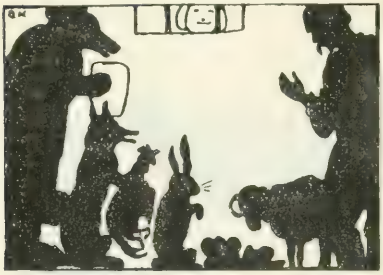

І дід рад, і баба рада.

Взяли попродали овечки та накупили волів. Та став дід ходити тими волами у дорогу, та так розбагатіли, що не треба було лучче.

А бичок, як не стало вже треба, поти стояв на сонці, поки й розтав.

113. Згода.

Господарь мав четверо коней. Вони називалися: Карий, Гнідий, Буланий та Лисий.

Гарні, сильні, добре випасені.

Але що з того? Не мав із них господарь потіхи. Незгідливі були.

Що Карий вправо, то Гнідий вліво. Карий сіпне, а Гнідий йде назад. Під гору Карий тягне, а Гнідий стає дуба. То знов Гнідий сіпне, а Карий стане дуба.

Так само Буланий та Лисий.

Пробував господарь перепрягати коні. Спряже було Карого з Буланим або з Лисим, поїде півмилі сяк-так, а далі починається те саме. Під горбом — то Карий стане, то Буланий стане — і ні з місця.

Бувало, як ще їде господарь з вагою — хоч сядь та й плач. Просив, примовляв, гладив, цмокав, загрожував — ба не раз і батогом потягне — ніщо не помагає.

Хотів їх уже продати, але жаль йому було збуватися таких гладких коней.

Пустить господарь коней на пасовисько. Чи повірите? Коні й тут не можуть погодитися. То Карий вкусить Буланого, то Лисий хвицне задніми ногами, і як би Гнідий не відскочив, був би зостався без зубів.

Кусають один другого, бють, іржать, квичать. Як було на стайні, як було в возі, в плузі, так само і на паші.

Але одної ночи коні були неспокійні на пасовиську. Ні звідси, ні звідти почали наближатися до гурту. Ще час до часу форкне один на другого, але вже не відганяє своїх товаришів. Чогось їм страшно стало. Побачили, що з товаришами охітніше.

А як по півночі блиснули два вогники під лісом, коні збіглися докупи і збилися в гурт головами. Уже не кусали ні Карий Буланого, ні Лисий Гнідого. Почали дріжати всим тілом і дивитися один одному із страхом в очі. Питали один одного очима, чи мине їм оця ніч без нещастя.

Що наближаються до них ті два вогники, вони форкнуть ніздрями, як на команду, і хвицнуть задніми ногами, то дуба стануть. А ті два вогники — то очі голодного вовка. Що коні блиснуть залізними підковами на задніх копитах — вовк відскочить од них; стануть дуба — наближається.

Почало світати. Бачить вовк, що надармо жде, й каже:

„От, як би так одна коняка, або нехай би й чотирі, але щоб не було між ними такої згоди! Ото-б я попоїв. Нехай мені хто скаже: чого ті коні так люблятьcя?“

І пішов у ліс.

А коні як не схопляться, як не полетять додому! Аж землю рвали з-під копит.

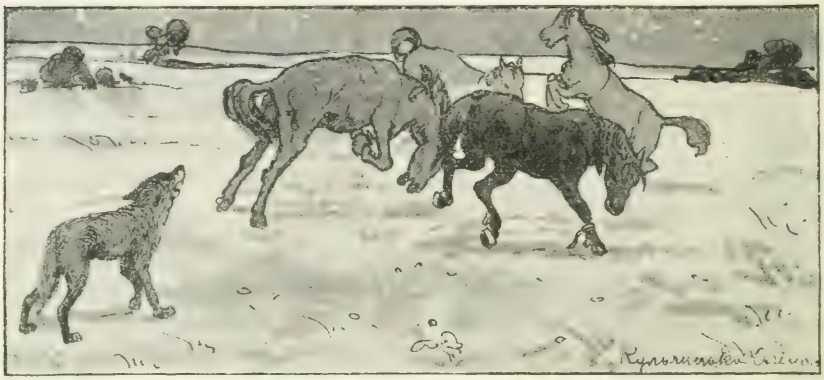

Прилетіли додому й поспірали голови на ворота.

Дивиться господарь крізь вікно, а його коники лижуть один одному шию, голову, хребет, цілуються.

Вже чи запряже Карого з Гнідим, чи з Буланим, чи з Лисим, чи як би їх там не поспрягав, коні летять вкупі, як вихори. Нема для них горба, нема тягару, немає втоми.

114. Собака та кіт.

Кіт ловив у коморі миші, а собака загавкав. Кіт вискочив із комори, та як крикне на собаку:

„Що ти не даєш мені ловити миші! Лякаєш їх!“

А собака каже:

„Я лякаю недобрих людей, щоб не вкрали чого в нас.“

„Велике діло,“ — каже кіт.

Говорить тоді собака:

„Як же не велике? Адже як я не буду гавкати, то злодії покрадуть збіжжя.“

„Цить! — каже кіт. — Мене господарь більше любить. Я бережу йому хліб од мишей, а ти що? Хіба ти від мишей убережеш?“

А собака знову:

„Ні, коте! Мене господарь більш любить, бо я йому все добро бережу.“

„Ні, мене!“ — каже кіт.

„Мене!“ — кричить собака.

І так вони змагалися довго. А тим часом прийшли злодії, позабірали всяке господарське добро, а миші поїли хліб. А ті два нічого не чули за своєю суперечкою. Господарь побачив свою втрату і прогнав їх обох.

115. Осел.

Осел перевозив через річку сіль на спині. Посковзнувся і впав у воду. Як піднявся, почув, що його вага дуже полекшала, бо сіль розплилася у воді. Зрадів дуже осел.

Але йде наш осел удруге через річку з полотном і тепер він уже навмисне впав. Він думав, що знову лекше йому стане. Та полотно намокло і наш осел не міг уже стати на ноги. Понесла його вода, а в закрутах він утопився.

116. Господарь і Гривко.

На царині пасуться дві корові, кінь і до двадцяти овець. О полудні пригріло сонце. Перші полягали корови й почали пережовувати траву. Недалеко від них простяглися на землі вівці одна коло одної. А кінь став у тіні під смерекою й раз-у-раз обганяється од мух.

Великому вівчарському собаці зітхнулося лекше. Він бігав від ранку з одного боку царини в другий і зганяв вівці докупи. То загарчить, то зловить за кудлате руно, то вкусить за ногу. Велику біду мав із тими вівцями.

Тепер він міг трохи відпочити. Простягнувся у всю довжінь на землі й висолоплює раз-у-раз язик для прохолоди. Одначе він не спускає ще й тепер овець з очей.

А вони розпочинають розмову:

„Не знати, навіщо наш господарь держить і годує того Гривка. Ми даємо господареві молоко. З молока він робить бриндзу. З нашої вовни має сукно на опанчу, робить килими. А Гривко задармо їсть хліб.“

„І я не розумію, навіщо господарь годує собаку, — промовляє корова, дивлячися на Гривка великими своїми очима. От я — даю господареві молоко. Вся родина годується свіжим і кислим молоком. Роблять з мого молока сир і масло. Продають сметану. А сироваткою годують навіть того неробу Гривка.“

„А я вже своїх ніг не чую, — каже на це кінь. — Хожу то на поле, то з поля, то до міста, то з міста. На поле вожу гній, плуга, борони, а з поля тягну повний віз снопів. Ледви прийду додому — вже дибаю до міста. Везу вимолочене зерно, сир, масло, бриндзу, а з міста повний віз краму для всяких потреб у господі.

Тим часом прийшов на царину господарь і слухає цієї розмови. Він підходить до Гривка й промовляє:

„На-тут, Гривку!“

Пес скочив на рівні ноги й біжить до господаря. Погладив господарь собаку по голові й питається:

„Добре ти пильнував сьогодня мої овечки?“

Гривко підскочив на радощах і хвалиться:

„Так, так!“

Погладив господарь Гривка по голові й сказав:

„Ти вірно стережеш і боронив моє майно. Ти бистре око мого господарства.“

117. Мишка.

Жила собі мишка під коморою роскішно. В помості була дірочка і через неї сипалося потроху зерно з комори. Дірочка була маленька, і господарь не бачив її.

Забажала мишка мати більше зерна. Вигризла ширшу дірку та й побігла похвалитися сусідам, яка вона багата. Тим часом господарь побачив дірочку й забив її сильним кілком.

Погналася мишка за великим, маленьке втратила.

118. Мишка й пастка.

Нема, як мишка господиня!

В неї звичайно повний засік пшениці, жита, всяких круп. Сяде собі й хруп, хруп, хруп . . .

Але якось одного дня почула запах сала.

Ах, Боже, Боже, як кортить! Аж в носику вертить.

Побігла. Бачить — з дроту пастка стоїть кругленька, ніби хатка, а в середині сало.

„Не зловите мене! Я не дитина! — каже до себе мишка. — Добре знаю, які способи люди мають, щоб бідну мишку заманити і вбити!“

До пастки ближче підступає, лапкою носик потирає й каже:

„Не бійтесь! Буду обережна! Але понюхати — то можна. Не тільки можна — навіть гарно, щоб пахощі не йшли намарно... Але-ж бо пахне!... Ні... Нагнуся і лапкою лиш доторкнуся. Їсти не буду. Так“...

Втім — цуп! Двері заперлися — і мишка труп!

Коли побачиш, що небезпека,
Тримайся, братіку, здалека!

119. Лис та качка.

Качка плаває собі по воді, аж тут прибігає лис.

„Добридень!“ — каже лис.

„Здорові були!“ — відказує качка. — „А що доброго скажете?“

„Розказав би багато доброго, та ніколи, бо біжу з двору. А чи не ви ота качечка, про яку люди кажуть, що нема від неї кращої на все село?“ — питається лис.

Качка аж нестямилась із радощів.

„Та може й я!“ — мовить.

„То ходіть швидче зо мною до двору, бо пані так хоче вас бачити! . . . Ви не знаєте, які ви скрізь славні, навіть у дворі за вас знають!“

Дурна качка небагато думала, вискочила на беріг. А хитрий лис тоді її за шийку хап!

„Отак, — каже, — циха не одному вже шию скрутила.“

120. Косарь.

Беру косу і в луг несу.
Мій Боже, поможи косити
І луг травою устелити.
Дай, Боже, доброго часу!

Яка краса! Блищить роса,
Трава на косу налягає,
А з неба ясне сонце сяє,
Аж радуються небеса.

Бреніть же, коси, лягайте, покоси, рівненькими шнурками. Сонце вже не гріє, з лісу вітер віє, вже вечір перед нами.

121. Ніч у степу.

Нічка тиха. Зорі світять,
В небі місяць сяє.
Степ туманом обгорнувся
І сном засипає.

Не шумить сухий чорнобиль,
Коник не стрекоче,
Перепілка не співає,
І вуж не сикоче.

І дрімає степ широкий
І кругом біліє,
Тільки давняя могила
В степу зеленіє.

122. Хмара.

Над селами, над нивами, лугами та долинами велика хмара йшла. Ні жита, ні пшениченьки, ніякої травиченьки дощем не полила.

Від степу від широкого, до моря до глибокого за вітром потяглася. Над морем гуркотаючи, ввесь день не віддихаючи, дощем вона лилася.

Діждала нічки темної і до гори зеленої присунулась спочить.

„Бач, — каже, — горо мила, дощу я не жаліла, нехай тепер шумить.“

„Шкода, — гора озвалася. — Цього не сподівалася від тебе, сестро, я. Над селами, над нивами над тихими долинами — там славонька твоя. На кожну стебелиночку пошлеш одну росиночку і віку додаси! А морю широченному, глибокому, силенному, води не надаси.“

123. Дощик.

Було вже по жнивах. Поле вкрилося копами, а подекуди звезено вже копи додому, і на стерні паслися корови.

Сонце з неба палило. Було душно. Навіть корови ледви ходили по стерні, ліниво обганялися від мух. Пташки притихли. Серед пастушків не чути було сміху та веселих вигадок.

Але показалася хмарка. Вона росте і помалу наближається. Стало лекше дихати. Повіяв вітерець, і почали падати великі краплі дощу.

Відразу все повеселішало. Корови охітніше почали скубти траву, купаючись на дощі після спеки. Пастушки сховались під широке гиллясте дерево. Чути серед них жарти й вигадки. Іванко почав співати „дощика", инші приспівували йому та пританцьовували:

„Іди, іди, дощику! Зварю тобі борщику в зеленому горщику. Поставлю на дубочку. Дубочок схитнувся, а дощик минувся — цебром, відром, дійничкою, холодною водичкою над нашою пшеничкою."

А Василько підхопив:

„Іди, іди, дощику! Зварю тобі борщику в поливянім горщику. А собі то кашки, стрибати гопашки."

Всі хлопці танцюють та співають:

„Гопа, гопа, гопашечки, наївшися вже кашечки!"

Дощик перейшов. Сонечко вже не пекло так немилосердно, а радісно засяло, немов-би з неба усміхалося — і до поля, і до лісу, і до пташок, і до співучих хлопчиків.

Пастушки вийшли з-під дерева й побігли завертати корови. Але вони все ще співали і пританцьовували. Голос Іванка дзвенів, як дзвіночок:

„Ой діждали літа та нажали жита. Поставимо в копки та вдаримо гопки: гоп-гоп-гоп!"

Пританцьовуючи до свого співу, Іванко ковзнувся на мокрій землі й гепнув так смішно, що пастушки аж лягали від сміху. На вечір веселі хлопці погнали худобу додому.

Загадка: Що біжить без ніг?

124. Краплина дощу.

Дощу краплина впала
На травку в ранній час
І проміннням засяла
Під сонцем, як альмаз.

Дощу краплина впала
В пустині на пісок
І щезла вмить, пропала,
Немов імли димок.

125. Синиця і море.

Жила собі раз синиця. Щось їй прийшло до голови збудувати собі гніздо на самім березі моря на невеличкім кущику. Поки море було спокійне, все було гаразд. Синиця нанесла яєць і почала висиджувати їх. Аж враз повіяв вітер, розігралося море, затопило кущик і з ним разом синиччине гніздо. Сама синиця ледви втікла жива, а її яєчка поплили з водою.

Ой, як розгнівалася синиця! Сіла собі на скелі над морем, та як не почне сварити та лаяти море!

„Ти погане та нікчемне море! Як ти сміло порушити мою хату, забрати моє гніздо й яєчка. Та я тебе до суду запізву, я тобі на ввесь світ сорому нароблю, я не дам тобі спокою ні вдень ні вночі, поки не вернеш мені моєї втрати.

А море в-одно:

„Хліп-хляп, хліп-хляп, хліп-хляп.“

Синиця стала аж пищати зо злости:

„Що? Ти смієшся з мене? Зараз мені віддай яйця, бо помщуся на тобі.“

А море в-одно:

„Хліп-хляп, хліп-хляп, хліп-хляп.“

„Ти думаєш, що я не зумію помститися? Думаєш, що я така маленька, а ти таке велике, то я безсила супроти тебе? А бачило ти, безглузде море, яка маленька искра, а який великий ліс, а вона запалить його і він згорить? Коли не віддаси мені яєць, я спалю тебе.“

А море в-одно:

„Хліп-хляп, хліп-хляп, хліп-хляп.“

Страшенно розлютилася синиця і поклялася не спочити, поки не запалить моря. Вона полетіла до хробачка-світлячка і мовить йому:

„Слухай, світляче, ти маєш вогонь на животі. Ходи зо мною, поможи мені запалити море.“

„Не можу, синичко! — мовить світляк. — Мій вогонь світить уночі, але не гріє і не палить. Іди до блудного вогника, може він тобі що поможе.“

Полетіла синиця по-над болото, сіла собі на вільховім кущі та й жде, поки наблизиться до неї блудний вогник. А там їх по-над болотом кільканадцять ходило. Нарешті один наблизився до синиці.

„Гей, вогнику, братіку! — кричить до нього синиця. — Задержися хвилинку, маю тобі щось сказати.“

„Не можу спинятися, не маю коли! — відповів блудний вогник. — Але говори, що маєш говорити, а я тут буду нипати коло куща, то все почую.“

Розповіла йому синичка своє горе й просить:

„Ходи, поможи мені спалити те погане море!“

„Не можу, синичко, — відповів огник. — Я ось тут на болоті рожуся і тут мушу гинути. А ще до того не смію

ані одної хвилинки спочити так, що навіть свічки від мене не засвітиш. Але чому-б тобі не вдатися до крука. Я чув, що він увесь совиний народ у печері спалив. Піди ти до нього."

Полетіла синиця до крука, оповіла йому своє горе і просить помогти запалити море.

„Не можу, синичко, — відповів крук поважно, похитавши головою, — той вогонь, що від нього згоріли сови, то простий людський вогонь, який я взяв он-там на пасовиську. Але такий вогонь моря не запалить. Він сам гасне у воді. Мені здається, що треба вогню з самого неба, щоб ним можна запалити море. Полети-но до орла. Він що-день літає під саме сонце і знайомий у небесних сторонах, може він тобі що поможе."

Поклонилася синичка крукові та й полетіла до орла. Прилітає. Розповідає орлові свою кривду та й просить, кланяючися йому в ноги:

„Та вже ви, ваша ясновельможність, не погордуйте бідною покривдженою синицею. Роздобудьте мені небесного вогню, щоб я спалила те нікчемне море і помстилася на ньому за свою тяжку кривду."

Але орел, вислухавши її мову, як не затріпоче крилами, як не закричить, аж синиця забулася, чи жива вона, чи ні.

„Ах, ти погана синице! А хто-ж тобі казав класти гніздо на морському березі? Хто казав тобі задиратися з морем? То через твою дурноту я маю красти для тебе вогонь з неба? Зараз мені забірайся! Звий собі гніздо он-там в тернині на могилі, нанеси яєць і висиджуй їх, розумієш?"

Слова орла заспокоїли синицю. За кілька неділь вона справді мала нове гніздо і нові яйця, на цей раз не на морському березі, але в терні на могилі.

126. Повільний бузьок.

Раннім ранком ходив голодний бузьок край ставка. Він думав: „Ей, коли-б то знайти яку поживу!“

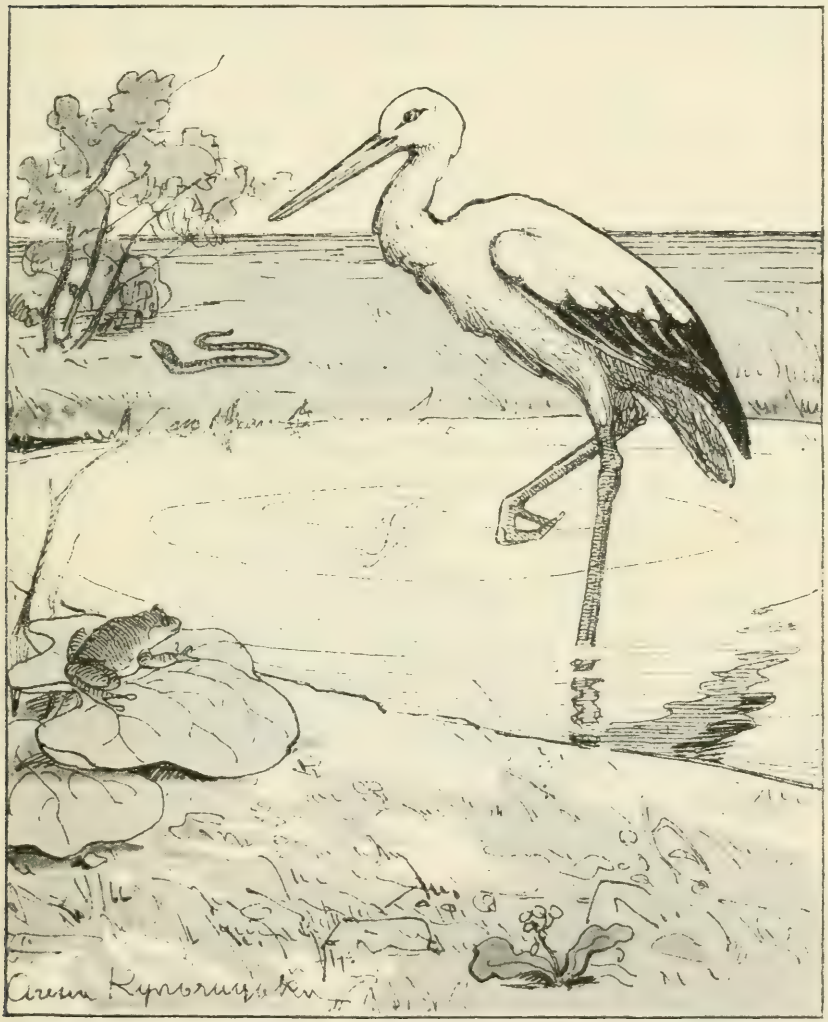

Аж ось побачив таке, що аж очі витріщив.

На березі ставка виповзла з-за куща гадюка і стала грітися в теплих проміннях сонця. Вже бузьок хотів кинутися на неї, коли побачив нову здобич.

Таки коло його ніг пересунула смашна рибка й почала озиратися, чи не зловить якої мушки. Бузьок трохи не клацнув дзьобом з радости. Але в ту-ж мить побачив ще третю здобич.

На великому листку латаття сидить жабка, вигрівається й починає скрекотати на радощах, що гарний погожий день.

Тепер уже бузьок не знав, що робити. Що гляне на гадюку, то шкода йому рибки. Як тільки наміриться ловити рибку, подумає, що жабка утіче.

І став роздумувати, що-б то зробити?

Мимоволі ворухнув ногою і в одній хвилині побачила його і гадюка і рибка й жабка. Гадюка шурнула в кущ і сховалася в нору. Рибка стрілою поплила на середину ставу. А жабка — як не скочить у воду, як не зариється в намул — пропала бузькові з очей.

Стоїть голодний бузьок на одній нозі й думає:

„Отак-то раз-у-раз мені буває. Замісць того, щоб зробити роботу, яка навинеться, я знайду собі скілька робіт. І думаю, думаю, яку-б то роботу перше зробити. А з того всього мине пригідний час і я не зроблю ні одної.“

І почалапав, голодний, далі по воді.

127. Лесь і пташки.

В лісі липа кріслата. Там сиділи пташата. Там сиділи, співали, Лесь прийшов — повтікали.

Лесь каже:

„Гей, пташата, стривайте! Гарну пісню кінчайте! Я під липою сяду і послухаю радо.“

На це пташки:

„Ми співали учора, та надбігла дітвора, і гукала, кричала, в нас камінням кидала. А ми пташки маленькі, ані батька, ні неньки. Хто буде боронити? Та-ж ми хочемо жити!“

128. Дуб.

Серед лісу одинокий дуб стоїть. Такий високий височезний аж під хмари, що немає йому пари.

Не боїться небезпеки, ані вітру, ані спеки, ані холоду, ні граду. Дасть собі він з ними раду.

А на дубі гнізд багато. Співу там, як в церкв в свято. І лунають там розмови, що аж гомін йде на гори.

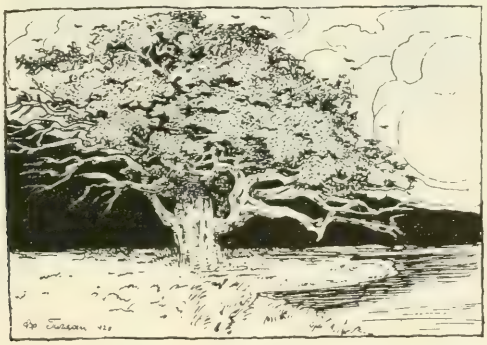

То ворон злетить громада, то знов шпаків цілі стада, то всіляка инша птиця на галуззі примоститься.

Кожне щось оповідає, що там в полі, як там в гаї, чи йде дощ, чи завірюха — а наш дуб стоїть і слуха.

Росте в зеленому лісі дуб велитенський, високий. Віти розкинув він пишні, рясно густі і широкі. Гордо стоїть між усіми, стиха шепочучи листом; кращий за всіх він здається силою дужою й хистом.

129. Липа.

Кріслата липа старенька між деревами, як ненька. Як почне гиллям хитати, мов над колискою мати.

„Ой, спи, садочку, до рана, спи, деревино кохана. Сливи, черешні і вишні, груші високі та пишні, спокійно відпочивайте, солодкий овоч плекайте.“

130. Явір.

Біля нашої хати стоїть явір кріслатий. На нім листя зелене щось шепоче до мене.

А під явором квіти притулились, як діти. Явір кидає тіні то на пліт, то на стіни.

Квіти тіней бояться, між травою таяться; чорнобривці і мята і та рута хрещата.

Ой, не бійтеся, квіти, та не бійтеся, діти! І ти, роже румяна, спи спокійно до рана!

Явір гиллям здвигає, мов колиску хитає, і щось шепче листками — бавить квіти казками.

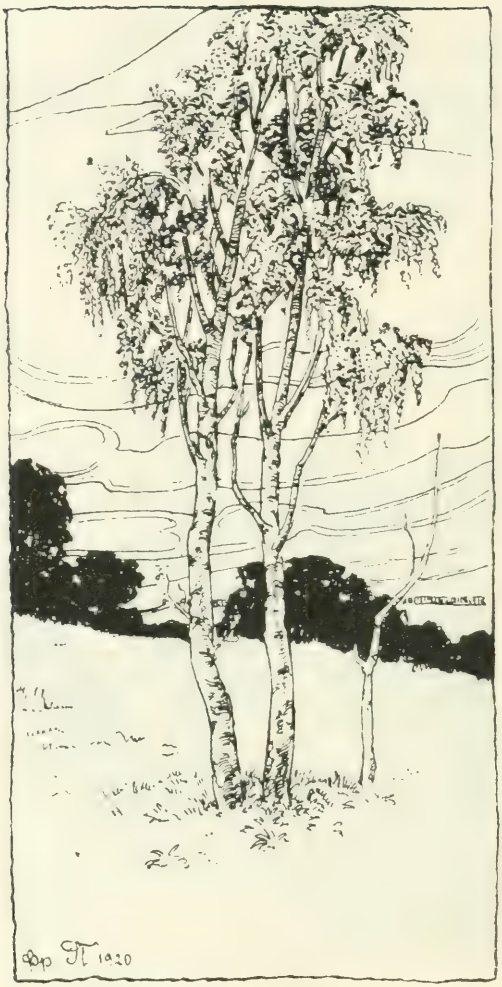

131. Березка.

Березка біла, березка біла,
А листячко зелене, —
Тихо шуміла, тихо шуміла,
Шептала щось до мене.

Березка чує, березка чує,
Що взавтра буря буде.
Вона листками сказать пробує,
Чи-ж зрозуміють люди?

132. Осика.

В зеленім лісі, та при горісі.
Зацвіла рожа дика.
А біля рожі на роздорожжі
Стоїть самотна осика.

Стоїть осика та невелика,
Хитає гиллячками,
Вночі і в днину вона без вину
Тремтить, дріжить листками.

133. Лисиця та цап у ямі.

Голодна лисиця бігла по-під ліс, задерши голову догори, ґав ловила, заґавилася й полетіла в яму. Яма була глибока. Мабуть мисливці викопали, щоб зловити вовка.

Цілісінький день сиділа лисиця в ямі голодна, силкувалася виплигнути, ніяк не могла вибратися звідти.

Вже пізно, так по обідній годині, де не взявся козел: іде до лісу, хвостиком ворушить, борідкою потрухує, головою покивує.

Почула козла лисиця й почала його улещати:

„Чуєш, і чого ти там у таку спеку тиняєшся? Йди до мене в холодочок.“

„Не хочу, там мокро; піду собі до лісу, може де водиці надибаю, бо аж у середині горить — так пити хочеться.“

„Дурню ти, кудлатий, де-ж ти там води знайдеш? А тут у мене під ногами водички холодної — скільки хоч . . . Плигай до мене: і не душно, і водиця свіжа, а ти там печешся на сонці, томишся.“

Послухався цап, плигнув до лисиці, а вона до нього:

„Ото бородатий дурень, і плигнути не вміє: всю мене болотом обдав.“

Та, це кажучи, козлові на хребет, а з хребта на роги та й геть із ями. Зостався цап один у ямі. Мекає бідний, плаче . . . Аж на другий день якось пастухи почули його й витягли на віжках.

134. Дідова коза.

Були собі дід та баба. От поїхав дід на ярмарок та й купив козу. Привів її додому та й послав сина козу пасти.

Пас її син, пас і став гнати додому. А дід уже стоїть на воротях у червоних чоботях, цілком підпірається, кізоньки питається:

„Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?“

„Ні, дідусю! Не пила я й не їла. Бігла через місточок, ухопила кленовий листочок. Бігла через гребельку, ухопила водиці крапельку. Тільки й пила, тільки й їла.“

На другий день посилає дід дочку. Пасла вона її, пасла. Траву рвала та перед козу клала. Впадала за нею та догожала. А ввечері тільки стала до воріт доганяти, а вже дід стоїть на воротях у червоних чоботях, цінком підпірається, кізоньки питається:

„Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?“

„Ні, дідусю! Не пила я й не їла. Бігла через місточок, ухопила кленовий листочок. Бігла через гребельку, ухопила водиці крапельку. Тільки й пила, тільки й їла.“

На третій день погнав дід уже сам козу пасти. Пас її до пізнього вечора. Напас, що сили мала їсти. А настав вечір, дід нагнав козу на дорогу, а сам навпростець пішов, по-за городами. Став на воротях у червоних чоботях, цінком підпірається, кізоньки питається:

„Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?“

„Ні, дідусю! Не пила я й не їла. Бігла через місточок, ухопила кленовий листочок. Бігла через гребельку, ухопила водиці крапельку. Тільки й пила, тільки й їла.“

От тоді дід розсердився та й прогнав козу.

Пішла коза до лісу.

Що могло статися з нею в лісі — знаєте, дітоньки?

135. За нашим селом.

Ой у полі могила.
Край могили долина.
Край долини ставочок.
Край ставочка гребелька.
Край гребельки млиночок.

136. У млинівці.

У млинівці край села
Рибонька гуляє:
Нахилився верболіз,
Галузки купає.

А то сонечко святе
Дивиться у воду
Та на тії діточки,
Що до школи ходять.

137. Подорожні та собаки.

Через левади та городи два куми йшли з весілля до господи. Бредуть, балакають про щось.

Аж ось де не узявсь собака в біса. Чи з-під воріт, чи із-за лісу присікався, що аж вищить.

Куми глядять — аж ще біжить мабуть з десяток чи й не більш. Та як напали — брате мій! Один гаразд, другий ще гірш.

Кіндрат махнув ціпком мерщій.

Тут обізвавсь до нього Клим:

„Ось не займай лише, Кіндрате! Я їх натуру знаю, брате. Відчепляться. Ось ну, ходім! Та не махай і не дивися.“

От вони йдуть собі та йдуть. Собаки справді уйнялися, а далі їх уже й не чуть.

138. Над водою.

Тече вода з-під явора яром на долину. Пишається над водою червона калина. Пишається калинонька, явір молодіє. А кругом їх верболози й лози зеленіють.

Тече вода із-за гаю та по-під горою. Хлюпощуться качаточка по-між осокою. А качечка випливає з качуром за ними. Ловить ряску, розмовляє із дітьми своїми.

139. Село на Україні.

Село — і серце відпочине. Село на нашій Україні — неначе писанка. Село зеленим гаєм поросло.

Цвітуть сади, біліють хати, а на горі стоять палати, неначе диво. А кругом широколистії тополі. А там і ліс, і поле, і сині гори за Дніпром.

Сам Бог витає над селом.

140. Рідне моє село.

Ліси дрімучі, тихі, сумовиті, ставок з водою ясною, як скло, білі хати, соломою покриті, — це рідний край, рідне моє село.

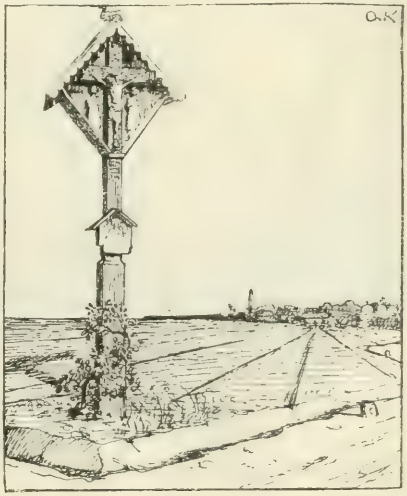

Збіжжя кругом. Сині волошки в житі. Червоний мак вогнем палахкотить. На роздоріжжі хрест. Ісус прибиті долоні витягнув, мов світ благословить.

Немов говорить: „Люди, мої діти! Я бачу працю вашу, бачу труд. Горніться тільки щиро до освіти, і прославиться український люд!“

141. Дід і смерть.

Пішов дід старенький у ліс по опеньки та назбірав собі дровець, як він сам, сухеньких.

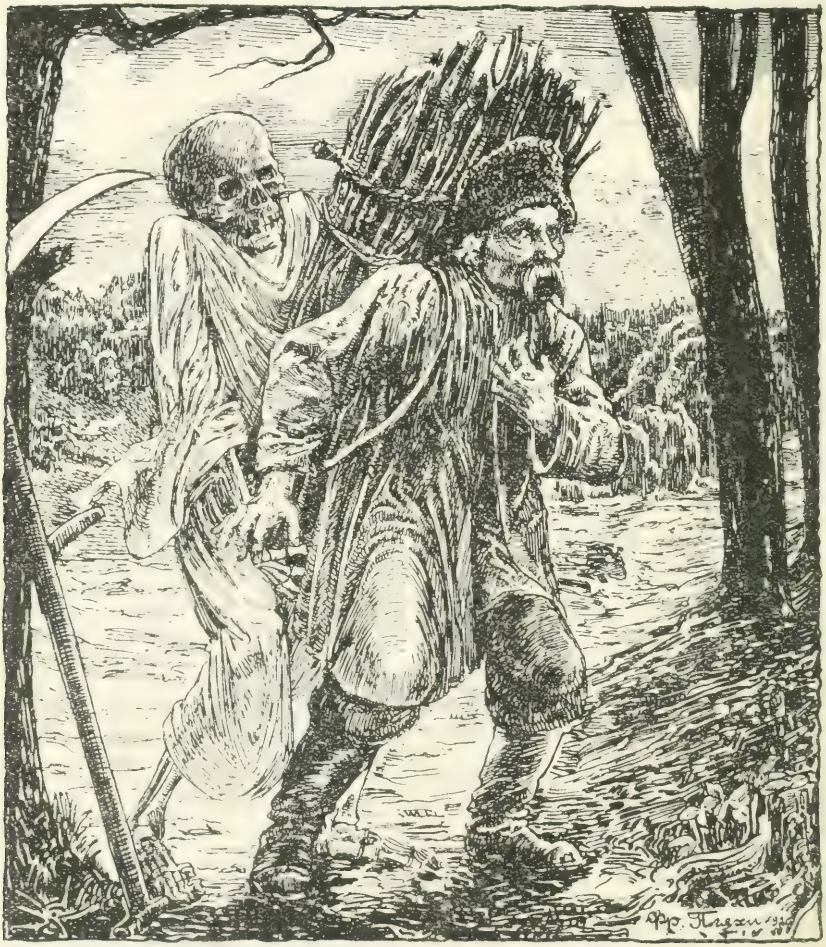

Хоче йти до хати, дрова хоче взяти, та несила собі вязки на плечі завдати.

„О, Боже мій, Боже! Хто мені поможе? Зішли, зішли смерть на мене, милосердний Боже!“

Ще він не домовив останнього слова, а смерть вже є:

„Чого тобі? Кажи, я готова!“

Наш дід озирнувся, в четверо зігнувся.

„Зроби, — каже, — мені ласку, завдай оцю вязку.“

142. Капличка.

Там під лісом криничка,
При криничці капличка,
При капличці на сторожі
Посадив хтось дикі рожі.
Дикі рожі зацвіли.

Діти рожі зривали,
У віночок сплітали,
І віночок у капличці,
Ген під лісом при криничці
На престолі поклали.

143. Могилки.

Так тихо тут.

Мовчить могила. Над нею мушка легкокрила бренить своє тихеньке: спи, спи сном довічним!

На гроби схиляють сріблисте гилля берези білі. Де-не-де бджола над квіткою гуде і мед збірає. Лиш часом над спорохнявілим хрестом майне знічевя половик, або озветься зловіщий крик сови.

Або хильцем, хильцем, з лопатою і рискалем сновигає старий гробарь копати гріб новий.

Кому?

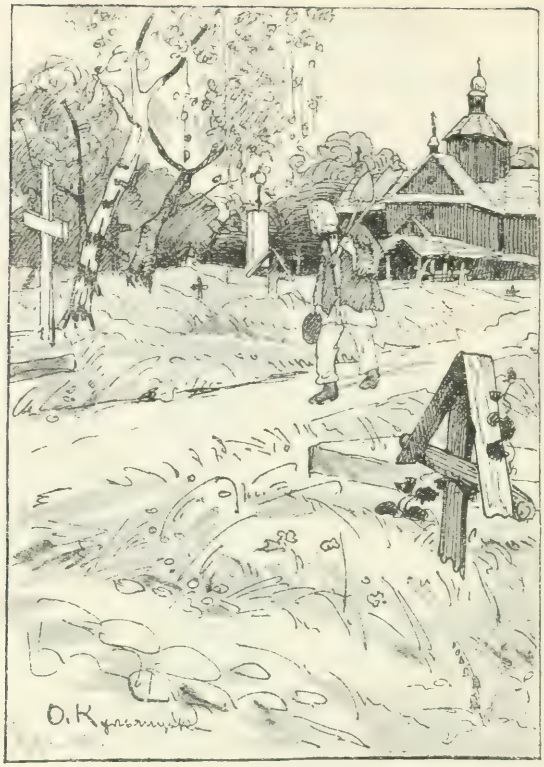

144. Весна.

Гей, вступайся, зімо!
Гей, вступайсь, навісна!
Бо збудилась зо сна
Наша люба весна.

Тає лід на ріці,
Вже летять ластівки,
Розвилися листки,
Розцвілися квітки.

З неба ллється тепло.
Гей, нема то, як май!
Все село, ввесь наш край,
Мов один божий рай.

145. Літо.

Літо, літо, сонце гріє,
Яблуко вже паленіє,
Вже на полі збіжжя спіє.

Гей, гостріть серпи і коси!
Поки сонце випє роси —
Жніть снопи, кладіть покоси!

Надійшла пора заплати,
Хто посіяв — час збірати,
Дасть Бог в мирі споживати.

146. Осінь.

Ходить осінь по долині,
Рве коралі на калині,
Жовте листя обтрясає,
Ходить осінь, позіхає.

Гей, нема їй що робити,
Ані жати, ні косити,
Що недавно цвіло й пахло,
То тепер пожовкло, счахло,

Ходить осінь по-під гаєм,
Нудить світом, позіхає,
І гукає на зіму:
„Нумо, сестро! Нумо, ну!“

Пусто, сумно на землі,
Замісць сонця — все у млі.
Повсихали трави, квіти,
Може вже зіма летіти!

147. Зіма.

А зіма, як почула,
На санчата й дмухнула.
Їде, їде з півночи,
Снігом дмухає в очі.

Можеш дмухать здорова!
В мене шапка готова,
Ще й кожушок овечий,
Можеш віяти в плечі.

Можеш дмухати в груди,
Мені лиха не буде.
Обережно, поволі
Я дібюся до школи.

В нашій школі, як в мами.
Напалили дровами,
Сів і пишеш, читаєш,
А про зіму — не дбаєш.

148. Чотирі пори року.

Гей, на Івана вилітали рої. Що є краще, школярики ви мої: чи весна та, що плугами орють? Чи те літо, коли рожі цвітуть? Чи осінь, коли плоди збірають? Чи зіма, що її не вітають?

Красна весна — ластівочки ідуть, по-під стріхи кубелечка вже вють. Красне й літо, бо вже жниво іде, дядько женців на ланочки веде. Красна й осінь, бо веселі всі двори, Господь-батько набиває комори. Красна й зімка, бо колядничкі йдуть, по-під вікна колядочки ведуть.

149. Правда та Неправда.

I.

Раз Правда зустрілась із Неправдою.

„Здорова, сестрице!“ — каже Правда Неправді.

„Здорова була!“ — одказує Неправда.

„Нам по одній дорозі йти, то ходім, коли хочеш, вкупі.“

„Ходім!“

„Та он що, сестрице, я тобі скажу: як будемо йти разом, то спершу твоє будемо їсти, а тоді моє.“

„Добре, сестрице“, — каже Правда.

От ідуть вони та й ідуть. У Правди торба вже спорожнилась. Захотілось Правді їсти, та вже у неї нема нічого.

„Ну, сестрице, — каже вона Неправді, — моє поїли, нум же тепер твоє їсти.“

„Е ні, вже цього не буде: я не люблю по правді робити, і ти дурна, що по правді робиш. Не дам, хоч із голоду умри.“

Гірко стало Правді, та треба терпіти. Терпіла вона, терпіла, та ніяк не втерпіла: попросила знову у Неправди їсти.

„Коли ти хочеш, щоб я дала тобі їсти, дай одно око виколю.“

Заплакала Правда. Але не всилі була йти далі. Дала одно око виколоти, потім і друге.

Як Неправда вже друге око виколола, пішла собі од Правди:

— Прощай, сестро, — каже вона Правді. — Тепер мені не йти з тобою.

II.

Зосталась собі одна Правда, та тільки плаче гірко. Іде-іде, коли чує — ліс шумить.

„Що-ж тепер мені робити? — думає вона, бідненька, сама собі. — Ізлізу на яке-небудь дерево та переночую, щоб звірюка яка не напала на мене.“

От ізлізла вона на одно дерево та й сидить там. Коли ось чує — ідуть хлопці з дівчатами; співають, жартують. Прийшли вони до того дерева, що на ньому сиділа Правда.

„А де будемо забавлятися?“

„А хоч і під оцим деревом.“

„Та це дерево не просте! — обізвався хтось. — На йому така роса, що як би помазати нею якому сліпому очі, то він би й світ Божий побачив. От, як би хто набрав роси з цього дерева і пішов у таке то царство! У тому царстві царь, а у царя дочка сліпа. Казав царь: як би хто вилічив його дочку, він би нічого не пожалів для того із свого добра.“

Почула Правда ці слова та й дожидається вже ранку, щоб попробувати роси.

Як пішли вже хлопці й дівчата, Правда злізла з дерева, та й стала їсти та пити, що позоставалось. А виголодалася вже була добре. Дождавшись ранку, помазала собі очі росою з того дерева, що на ньому сиділа і стала бачити. Тоді вона помолилась Богові та й подумала:

„Мені дав так Бог, що я стала видющою, поможу я і тій царівні, що сліпа.“

Знайшла під деревом порожню пляшку, назбірала в неї цілющої роси і пішла у те царство, де була сліпа царівна.

III.

Довго вона йшла у той город, де жив сам царь із сліпою дочкою. Тут зараз донесли цареві, що в його город прийшла така молодиця, що береться вилічити його дочку. Царь зараз звелів позвати її. Прийшла у хату до царя, коли дивиться — тут і Неправда.

„Це й ти тут, сестро? — питає Правда у Неправди.

„Еге! Коли-б ти знала, — я вже і світ увесь пройшла, — каже Неправда. — А ти-ж чого тут?“

„Того та того“, — каже Правда. Та й розказала, чого вона прийшла, і що з нею було.

Потім помазала вона цілющою росою очі царівні — і ця стала бачити усе так, як-би й не була сліпа.

Царь бачить, що вони знають одна одну, став розпитуватися, хто вони, і звідки вони знайомі?

Правда розказала цареві усе по правді: як вони йшли удвох, як Неправда їй очі повиколювала, як вона вилічилась.

Тоді царь казав привязати Неправду коневі до хвоста та й пустити його на волю, щоб розніс її.

„Отак, — сказала Правда, — пройшла вона світ — назад не вернулась!“

150. Рік і місяці.

1. Тріщить мороз, січе до болю,
   До хати все живе загнав . . .
   День прибавляється поволі, —
   То Січень новий рік почав.

2. Мороз лютує, хуртовина,
   Мете метелиця кругом,
   Холодний вітер з Московщини...
   То місяць Лютий йде притьмом.

3. Не у теплі, ні на морозі
   З берез солодкий сік пішов.
   Не їдь ні в санях, ні на возі —
   Бо місяць Березень прийшов.

4. Іде тепло, дзвенять веснянки,
В садках дерева цвіт укрив,
Вквітчались вишні, мов панянки, —
То місяць Квітень наробив.

5. Гудуть хрущі, усе радіє,
І дітвора біжить у гай . . .
Трава у лузі зеленіє, —
То місяць Травень, місяць Май!

6. Дівчата вже вінки сплітають,
Огні Купало запалив;
Вже черви засклепи звивають, —
Бо місяць Червень наступив.

7. Гаряче сонце аж палає,
У холодок усе втіка;
Пахуча липа розквітає, —
То місяць Липень припіка.

8. На полі спека, жито спіє,
Дзвенять серпи, ідуть жнива,
В тяжкій роботі люд потіє . . .
Бо хто-ж у Серпні спочива?

9. Вже виноград на сонці спіє,
Вже над ставком туман упав,
На шляху вереск червоніє, —
То місяць Вересень настав.

10. Гаї, садки скрізь пожовтіли,
З дерев пожовклий лист паде,
Пташки у вирій одлетіли, —
Бо місяць Жовтень, осінь йде.

11. Короткі дні, холодні ночі,
Взялася грудкою земля,
На вечорницях до півночі
У Грудні молодіж гуля.*)

12. Зіма прийшла. І став і річку
Скувала кригою вона;
Студено вже і в день і в нічку . . .
То місяць Студень — рік мина.*)

151. Золоті слова.

Хто на весні не хоче орати, буде взімі голодний спати.
Сади деревину, а будеш їсти садовину.
Лекше говорити, ніж зробити.
Лінивий два рази ходить.
Ліпше стратити своє, як взяти чуже.
Чужого не бери, а свого стережи.
Порожня бочка гуде, а повна мовчить.
Шануй других, то й тебе шанувати будуть.
Глухий — що не дочує, то вигадає.
Який жнець, такий снопець.
Сором і встид, як здоровий дармо сидить.
Як ми до людей, так люди до нас.
Їдь угору поволі, то не станеш ніколи.
Не треба обіцяти, коли не можеш дати.
Аби хліб та вода, то нема голода.

---

*) Тепер здебільшого місяць Грудень зветься Листопадом, а Студень — Груднем.

Що є в книжці.

Сторона.

1. Ранок. 3
2. Раннім ранком. 3
3. Василь іде до школи. . . . 3
4. Білка. 5
5. Ведмідь і бджоли. 6
6. Рідня. 6
7. Тато і мама. 7
8. Бабуня. 7
9. Дідусь. 7
10. Мати і дитинка. 8
11. Рідна хата. 9
12. Сонце та повітря. 9
13. Наш котик і Бровко. 10
14. Коні. 10
15. Корова. 11
16. Кози й вівці. 12
17. Наші мишки. 12
18. Господарство. 13
19. Котик. 13
20. Вовк та коні. 15
21. Наша хата в землі. 16
22. Рідна оселя. 17
23. Збірали городину. 18
24. Ластівочко, щебетушко! 20
25. В-осени. 20
26. Пташки. 21
27. Хома і заяць. 21
28. Кабан під дубом. 22
29. Лис і ворона. 23
30. Ранок у садочку. 23
31. Мати. 23
32. Дід і хлопці. 24
33. Над колискою. 24
34. Материна любов. 24
35. Безпечний рак. 25
36. Лебідь, щука й рак. 27

Сторона.

37. Батькова наука. 28
38. Кривенька уточка. 28
39. Вовк і кіт. 31
40. Брати. 32
41. Три братіки. 33
42. Юрко. 36
43. Кізонька. 36
44. Дві козі. 36
45. Поворот. 38
46. Люблю всю родину. 39
47. Хуртовина. 40
48. Колобок. 40
49. Сипле сніг. 42
50. Лев та миш. 43
51. Зіма. 43
52. До школи. 44
53. Що це? 46
54. Що то за орел? 47
55. Як вовчиця ловила риби. . . . 47
56. Діти й вітер. 49
57. Зімова забава. 51
58. Дрібненькі грушки. 52
59. Добрий вечір тобі, пане господарю! 52
60. По всьому світу стала новина. . 53
61. Нова рада стала. 53
62. Ясен місяць, красне сонце, дрібен дощик. 54
63. Учітеся! 55
64. Підкова. 55
65. Пан Коцький. 57
66. На новий рік. 61
67. Лисичка й журавель. 61
68. Рідний край. 64
69. Україна. 64
70. До рідного краю. 65
71. Пізній Іван. 66

Сторона.

72. Сон про весну 67
73. До весни 67
74. Що нам принесла весна? . . 68
75. Веснянка 68
76. Пташине гніздо 69
77. Чиж і голуб 70
78. Хлопець і пташка 70
79. Хлопчик і гадюка 70
80. Стара груша 71
81. Вечір 72
82. Зірка 72
83. Зоряна ніч 72
84. Роса 73
85. Схід сонця 73
86. Вранці весною 74
87. Гарний вчинок 75
88. Помирися з товаришем . . . 77
89. Котик і півник 78
90. Івась 81
91. Памятна днина 81
92. Любіть рідну хату 82
93. Горить 82
94. Згоріла нам хата 83
95. Чумаки в дорозі 83
96. Тарас Шевченко 84
97. На Великдень 85
98. Як бачимо 85
99. Подяка 86
100. Чого хочемо? 87
101. Козак 87
102. Смерть козака 87
103. Гніздечко ластівки 89
104. Христос воскрес! 91
105. На городі 91
106. На селі 92
107. В місті 94
108. Теля 97
109. Горобчик 98
110. Буланий 98
111. Два цапи 99

Сторона.

112. Соломяний бичок 99
113. Згода 104
114. Собака та кіт 106
115. Осел 107
116. Господарь і Гривко 108
117. Мишка 109
118. Мишка й пастка 109
119. Лис та качка 110
120. Косарь 111
121. Ніч у степу 111
122. Хмара 112
123. Дощик 112
124. Краплина дощу 114
125. Синиця і море 114
126. Повільний бузьок 117
127. Лесь і пташки 118
128. Дуб 119
129. Липа 120
130. Явір 121
131. Березка 122
132. Осика 123
133. Лисиця та цап у ямі 123
134. Дідова коза 124
135. За нашим селом 126
136. У млинівці 126
137. Подорожні та собаки 126
138. Над водою 127
139. Село на Україні 127
140. Рідне моє село 127
141. Дід і смерть 128
142. Капличка 129
143. Могилки 129
144. Весна 130
145. Літо 131
146. Осінь 132
147. Зіма 132
148. Чотирі пори року 133
149. Правда та неправда 134
150. Рік і місяці 136
151. Золоті слова 138

Шкільні книжки.

Видавництва „Чайка".

1. Антін Крушельницький: **Граматка (Букварь) і Ч**
танка (з малюнками в трьох барвах), для першого
2. Антін Крушельницький: **Друга читанка** (з мал
другого року науки.
3. Антін Крушельницький: **Третя читанка** (з мал
третього року науки.
4. Антін Крушельницький: **Пята читанка** (з мал
пятого року науки.
5. Антін Крушельницький: **Шоста читанка** (з малюнками), для шостого року науки.
6. Антін Крушельницький: **Сьома читанка** для сьомого року науки.
7. Антін Крушельницький: **Восьма читанка** для восьмого року науки.
8. Антін Крушельницький: **Вибір з українського народного письменства** I том (1798—1876).
9. Антін Крушельницький: **Вибір з українського народного письменства** II том (1876—1920).
10. Спиридон Черкасенко: **Початок**, граматка до науки читання й письма.
11. Спиридон Черкасенко: **Рідна школа**, читанка друга.
12. Спиридон Черкасенко: **Рідна школа**, читанка третя.
13. Спиридон Черкасенко: **Рідна школа**, читанка четверта.
14, 15. Спиридон Черкасенко: **Короткий курс правопису**, I і II частина.
16. Др. Степан Рудницький: **Основи землезнання**, I том, Початкова ґеоґрафія, для середніх шкіл.
17. Др. Степан Рудницький: **Основи землезнання**, II том, Ґеоґрафія Европи.
18. Др. Степан Рудницький: **Основи землезнання**, III том, Ґеоґрафія поза-европейських країн.
19. Др. Степан Рудницький: **Основи землезнання**, IV том, Загальна ґеоґрафія.
20. Іван Фещенко-Чопівський: **Економична ґеоґрафія України.**

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 15 22 05 019 0